

Výtvarné hry a experiment ve výtvarné tvorbě žáků MŠ

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice

Studijní obor: 7531R001 – Učitelství pro mateřské školy

Autor práce: **Tereza Paďourová**

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Coganová

Art games and experiment in the art the formation of pupils of kindergarten

Bachelor thesis

Study programme: B7507 – Specialization in Pedagogy

Study branch: 7531R001 – Teacher training for kindergartens

Author: **Tereza Paďourová**

Supervisor: Mgr. Šárka Coganová

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza Paďourová**
Osobní číslo: **P15000569**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Název tématu: **Výtvarné hry a experiment ve výtvarné tvorbě žáků MŠ**
Zadávající katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se seznámí s odbornou literaturou a soudobými požadavky na vzdělávací obsah a cíle výtvarné výchovy preprimárního vzdělávání. Pomocí dotazníkového šetření ověří četnost využívání alternativních výtvarných technik v MŠ v Libereckém kraji. A na základě těchto poznatků vytvoří soubor metodických listů, které následně ověří v praxi a doloží fotodokumentací. Soubor těchto metodických listů bude sloužit jako inspirační námět pro učitele mateřských škol.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

CIKÁNOVÁ, K. Objevujte s námi tvar. Praha: Aventinum, 1995. ISBN 80-7151-732-1.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. Psychologie pro učitele [Čáp, 2001]. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

HAZUKOVÁ, H. Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Raabe, 2011. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-87553-30-5.

ROESELOVÁ, V. Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, 2004. ISBN 8090226752.

SLAVÍKOVÁ, V., SLAVÍK, J. A HAZUKOVÁ, H. Výtvarné čarování: (artefiletika pro předškoláky a mladší školáky). Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000. ISBN 80-7290-016-1.

SUCHÁNKOVÁ, E. Hra a její využití v předškolním vzdělávání. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

ZELINKOVÁ, Olga. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. Praha: Portál, 2004, 207s. ISBN 80-7178-544-X (dotisk)

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Šárka Coganová

ZŠ Jablonec nad Nisou, Arbesova 30

Datum zadání bakalářské práce: **1. května 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2018**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 20. června 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Touto cestou bych velmi ráda poděkovala všem, kteří se podíleli na vzniku mé práce. Především bych chtěla vyjádřit můj dík vedoucí mé práce Mgr. Šárce Coganové za její trpělivost, ochotu, odborné vedení a věnovaný čas. Dále bych velmi ráda poděkovala Mgr. Markétě Kolomazníkové za odborné konzultace.

Anotace:

Bakalářská práce je zaměřena na činnosti s výtvarně vyjadřovacími prostředky pomocí výtvarné hry a experimentu ve výtvarné tvorbě žáků mateřských škol. Práce je klasifikována na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se zabývá preprimárním vzděláváním a jeho obsahem, který zahrnuje vývoj dítěte ve věku od 2 do 6 let., vývoj dětské kresby a s ním úzce související motoriku a dále pojmům hra, experiment, motivace a tvořivost. Praktická část je zpracována na základě dotazníkového šetření a nabízí metodiku výtvarných postupů realizovaných v mateřské škole, které jsou doplněné fotodokumentací.

Klíčová slova:

Experiment, hra, motivace, preprimární vzdělávání, tvořivost, výtvarná výchova.

Abstract:

The bachelor thesis is focused on the activities with artistic means of expression through art and experiment in art creation of pupils of nursery schools. The thesis is classified into part theoretical and part practical. The theoretical part deals with pre-school education and its content which includes the development of a child aged between 2 and 6 years, the development of children's drawings and closely related fine motor skills, as well as concepts of game, experiment, motivation and creative skills. The practical part is elaborated on the basis of a questionnaire survey and offers a methodology of artworks implemented in kindergarten supplemented with photo documentation.

Keywords:

Experiment, game, motivation, pre-primary education, creativity, art education.

Obsah

1 Úvod.....	10
1.1 Cíl bakalářské práce.....	11
2 Teoretická část	12
2.1 Preprimární vzdělávání a jeho obsah	12
2.2 Vývojová stádia ve věku od 2 do 6 let.....	14
2.2.1 Období batolete.....	14
2.2.2 Předškolní věk.....	15
2.3 Výtvarná výchova v předškolním vzdělávání.....	17
2.3.1 Vizuelní umění a jeho působení v mateřské škole.....	18
2.3.2 Vývoj dětské kresby.....	18
2.4 Metody výtvarného vyjadřování	22
2.4.1 Metody hry.....	22
2.4.2 Metody experimentu	24
2.4.3 Tvořivost.....	25
2.4.4 Motivace	25
3 Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	27
4 Praktická část	28
4.1 Úvod.....	28
4.2 Charakteristika školy a cílové skupiny	28
4.3 Charakteristika výtvarných aktivit.....	28
4.4 Metodické listy	29
4.4.1 Metodický list č. 1	29
4.4.2 Metodický list č. 2	32
4.4.3 Metodický list č. 3	35
4.4.4 Metodický list č. 4	38

4.4.5 Metodický list č. 5	41
4.4.6 Metodický list č. 6	44
4.4.7 Metodický list č. 7	47
4.5 Prezentace děl dětí	50
4.6 Závěr praktické části	50
5 Závěr	51
6 Seznam použité literatury	52
7 Seznam použitých internetových zdrojů.....	53
8 Zkratky a symboly	54
9 Seznám obrázků.....	54
10 Seznam příloh	54

1 Úvod

Téma bakalářské práce jsem zvolila na základě zkušeností z mých odborných praxí v různých mateřských školách, které jsem absolvovala za své studium tohoto oboru. Po celou dobu studia jsem se setkala spíše s tvorbou pomocí kopírování šablon a výtvarných diktátů než se zařazováním výtvarných her a experimentů. Proto bych chtěla svou prací poukázat na možné techniky, které u dětí rozvíjí nejen vztah k výtvarným činnostem, ale také tvořivost a fantazii. Dále u dětí techniky probouzí novou cestu k vnímání světa, jemnou motoriku, kooperaci aj. Motorika je velmi důležitá pro další působení dítěte. Zařazování výtvarných činností v mateřské škole je stejně důležité jako zpěv nebo pohyb, a to zejména z důvodu všestranného rozvoje jedince. Dále jsem se setkala s názorem, že jsou techniky nebezpečné. Je tedy možné, že se učitelky v mateřských školách obávají zařazování těchto technik z důvodů bezpečnosti dětí. Zda je tomu tak bych chtěla zjistit při dotazníkovém šetření, které poslouží jako sběr informací od pedagogů preprimárního vzdělávání působících v Libereckém kraji.

Mým záměrem je nabídnout pedagogům preprimárního vzdělávání inspiraci, a možnosti zařazení výtvarných her a experimentů do praxe bez obav z možných bezpečnostních důvodů. Je důležité, aby pedagogové tyto hry správným způsobem používali, pracovali s nimi a vhodně je zařazovali. To vše velmi ovlivní pozdější práci dětí. Konstatuji, že ve finále bude mít učitelka stejně intenzivní prožitek z aktivity jako samotné děti.

Jako budoucí pedagog působící v preprimárním vzdělávání se v bakalářské práci budu zabývat výtvarnou hrou a experimentem u žáků mateřských škol, tedy u dětí předškolního věku. Budu pracovat s důležitostí těchto pojmů v mateřské škole a v celkovém vývoji jedince. Chtěla bych sdělit pedagogům, kteří nejsou výtvarné výchově příliš nakloněni, aby neopomínali důležitost zařazování těchto aktivit. V důsledku nezařazování výtvarných her bychom mohli zamezit nejzákladnějšímu cíli, kterým je všestranný rozvoj jedince.

1.1 Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je seznámit žáky s výtvarně vyjadřovacími prostředky na základě výtvarného experimentu v mateřské škole. Pomocí dotazníkového šetření zmapovat situaci využití alternativních výtvarných technik zejména u pedagogů v MŠ v Libereckém kraji. Na základě výsledků následně zpracovat metodiku a poskytnout pedagogům inspiraci pomocí navrženého souboru metodických postupů ve výtvarné výchově.

2 Teoretická část

2.1 Preprimární vzdělávání a jeho obsah

Preprimární vzdělávání je termín pro výchovu, vzdělávání a péči o dítě předškolního věku v mateřské škole. Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti od 2 do zpravidla 6 let, v případě odkladu do 7 let. Zároveň pojem zahrnuje výchovnou i vzdělávací složku týkající se rozvoje, prospívání, učení, socializace i společenské kultivace každého dítěte. (RVP PV, 2017)

„Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělávání smysluplně obohacuje denní program dítěte v průběhu jeho předškolních let a poskytuje dítěti odbornou péči.“ (RVP PV, 2017)

Předškolní vzdělávání je nejdůležitější ze všech složek vzdělávání. Zprostředkovává dítěti všestranný rozvoj a pokládá základy celému procesu vzdělávání, kdy na něj následně navazují další stupně vzdělávání a pracují s tím, co se dítě naučilo. Dítě v tomto období získává naplňováním vzdělávacích cílů všeobecný základní pojem o životě a sním souvisejícími tématy, které jsou přiměřené jeho věkovým schopnostem a individuálním zvláštnostem. Do preprimárního vzdělávání se také zařazují dvouleté děti. Tyto děti nejsou na systém preprimárního vzdělávání připravené, jak ze strany psychické, tak ze strany fyzické. Dítě je v tomto období velice fixované na matku a odloučení by mohlo narušit nejen vztah matky s dítětem, ale i celkový vývoj dítěte. Předškolní vzdělávání má doplňovat rodinnou výchovu, ne ji nahrazovat. V některých případech je totiž třeba naučit děti základním hygienickým návykům, které by měly mít osvojené již z rodiny. Jedním z možných řešení by mohla být „předškolní zralost“, která by nám definovala, zda je dítě dostatečně zralé na předškolní vzdělávání. Stejně tak jako nám školní zralost udává, zda je dítě připravené na zahájení povinné školní docházky.

Preprimární vzdělávání probíhá v institucích, které nesou název **Mateřská škola**. Vytváří se zde pro dítě potřebné zázemí pro jeho všeobecný rozvoj. Mateřské školy mohou být státní nebo soukromé a mohou mít různé zaměření. Zařízení je určeno pro děti ve věku od 2 do 6, v případě odkladu 7 let. V preprimárním se také nachází pojem **Dětská skupina**. Tento pojem je ve školství nový a tudíž jsem ho do své bakalářské práce zařadila záměrně. Stejně tak jako, mateřské školy úzce souvisí s preprimární výchovou. Uvedené výtvarné aktivity v praktické části jsou zpracované pro mateřské školy, je však možné tyto aktivity zařadit i v dětských skupinách pro danou věkovou kategorii.

Dětské skupiny slouží pro děti od jednoho roku věku do zahájení školní docházky, tedy do šesti, v případě odkladu sedmi let. Péči o děti poskytují kvalifikovaní pedagogové či chůvy. Dále může poskytovat péči o tyto děti osoba se zdravotnickým či sociálním vzděláním. Dětské skupiny zajišťují péči o děti v rozsahu minimálně 6 hodin denně. Maximální počet dětí ve skupině je 24, přičemž na 6 dětí je jeden pracovník. (mpsv.cz)

Dětská skupina stejně tak jako mateřská škola zajišťuje individuální přístup k dítěti a jeho všestranný rozvoj. Celá péče probíhá na základě plánu výchovy a péče, který je dopředu stanoven.

Dokument, který je pro primární vzdělávání stěžejní, se nazývá **Rámcový vzdělávací program**. Je to závazný základní dokument pro předškolní vzdělávání na státní úrovni a vymezuje hlavní požadavky, principy, cíle a podmínky pro toto vzdělávání. Dále z něj vychází Školní vzdělávací program a Třídní vzdělávací program.

2. 2 Vývojová stádia ve věku od 2 do 6 let

Ve vývoji dítěte ve věku od 2 do 6 let najdeme dvě vývojová období, a to období batolete a předškolní věk. Předškolní věk (3-6(7) let) by se měl značně lišit od tzv. období batolete, do kterého se zpravidla zařazují dvouleté děti. Odlišnost by měla být vidět v komunikaci, v oblasti hrubé i jemné motoriky. Dále by měla být značná odlišnost v oblasti citové. Vývoj dítěte je ovlivněn jeho zráním a učením. Proto je celý vývoj dítěte individuální a děti stejného věku se mohou nacházet v rozličném vývojovém stádiu. Z těchto důvodů je důležitý individuální přístup k dítěti.

2.2.1 Období batolete

Toto období se vymezuje od 1 roku věku do 3 let. Někde se uvádí věk od 2 do 3 let. U dítěte se mění tělesné proporce, zejména nárůst výšky a hmotnosti. Zdokonaluje se jeho jemná i hrubá motorika. Z hlediska jemné motoriky se zdokonalují pohyby rukou a prstů. Je zde tedy lepší uchopování a manipulace s předměty. Zvládá postavit věž z kostek či otáčet listy v knize, začíná také jeho výtvarný projev. Co se týče hrubé motoriky je chůze dítěte kolébavá a nejistá. I přesto se dokáže přemístit z místa na místo a jeho poznávání tak nabírá nový obrat. Co se v tomto období značně rozvíjí, je řeč. Dítě získává počátky své slovní zásoby. Má porozumění pro větší počet slov a také se učí některá z nich aktivně používat. Jedinec je zvědavý a častěji se dotazuje. Batole se postupně začíná odpoutávat od matky. Svou hru přesouvá do větší vzdálenosti od ní a postupně si zvyká na další členy rodiny. Emoce jsou velice bouřlivé, a to především pokud bere cizí člověk dítě od matky. V období kolem 3 roku probíhá u dítěte tzv. období jáství. Toto období můžeme nazvat také jako fázi vzdoru. Dítě je častěji negativní, vše chce dělat samo a podle svého. Nereaguje na zákazy či domluvy, ignoruje autoritu. Jedná velmi bouřlivě a intenzivně. Většinou vzdoruje a vše dělá naopak. Pro dítě je to také krok vpřed, učí se ovládat své emoce, které jsou krátkodobé a velmi intenzivní. Setkává se s novými dosud nepoznanými emocemi, a to se strachem a zlostí a učí se s nimi pracovat a ovládat je.

2.2.2 Předškolní věk

„E.Erikson vystihl hlavní moment předškolního období jako iniciativa. Zdravé dítě je převážně aktivní a v tomto období se jeho aktivita může rozvíjet již v mnoha formách a aspektech v hrách a v komunikaci s dospělými i vrstevníky, v pohybech, řeči a myšlení. Za příznivých podmínek se tato aktivita rozvíjí, dítě se stává iniciativním.“ (Čáp, Mareš 2007, s. 227)

Toto období se specifikuje od 3 do 6 let věku. Na počátku toho období většinou vstupuje dítě do mateřské školy a na konci tohoto období vstupuje do základní školy. Jsou to důležité mezníky v období vývoje dítěte. Děti v tomto období jsou tzv. „houby“, které sají informace. Jsou schopny si toho v tomto období co nejvíce osvojit. Odborný název pro toto období je senzitivní fáze.

Je viditelný pokrok od předchozího období, a to po všech stránkách dítěte. Jeho pohybová stránka se postupně zdokonaluje a postupem času přibývá i orientace v čase a prostoru. Dítěti se značně zlepšuje také jemná motorika, kdy už zvládá manipulaci s různými nástroji jako je např.: míč, písek atd. Co se také zdokonaluje, je výslovnost dítěte. Dítě je schopno se vyjadřovat v celých větách, projevuje zájem o příběhy a postupně se u něj nachází porozumění příběhu. Na konci tohoto období by mělo být schopno převyprávět krátký příběh. V předškolním věku převládá názorné myšlení. Jedinec usuzuje na základě toho, co vidí. Postupně, spíše tedy ke konci období začíná postupovat z názorného na logické myšlení. Stěžejní je pro tento věk hra, dítě si hraje prakticky všude a nejčastěji se jedná o námětové hry jako např.: hra na rodinu. Stejně tak jako dítě se vyvíjí i dětská hra, postupně se z paralelní hry přechází na hru s ostatními dětmi. V tomto věku se poznání rozvíjí především pomocí sociálního učení, kdy většinou dítě napodobuje dospělého člověka či staršího sourozence. Také v této fázi získávají určité morální hodnoty, kdy dospělý člověk hodnotí určité chování buď kladně, či záporně. U dítěte se začíná objevovat svědomí, na jehož základě poté reguluje své chování. Na konci tohoto období by mělo být dítě připravené na povinnou školní docházku. Tato připravenost se posuzuje za pomoci školní zralosti. Školní zralost nese několik aspektů v oblasti mentální, fyzické a emocionálně sociální.

V případě odkladu se do předškolního vzdělávání zařazují i sedmileté děti, které nejsou v jakékoli zmíněné oblasti zralé a připravené na zahájení povinné školní docházky. Jedinci zůstávají v mateřské škole, kde se s nimi pracuje tak, aby se jejich vývoj zdokonalil a byly tak připraveni školní docházku zahájit. Dítě se neustále vyvíjí a je schopno dojít do fáze připravenosti i během dvou měsíců.

2.3 Výtvarná výchova v předškolním vzdělávání

„Výtvarná výchova je esteticko-výchovný předmět, jehož cílem je naučit děti a žáky vnímat, prožívat, hodnotit a tvořit krásno.“ (Bečvářová 2015, s. 9)

Výtvarnou výchovu lze vnímat jako jednu ze složek, která je důležitá pro všestranný rozvoj dítěte. Rozvíjí především představivost, fantazii a kreativitu dětí. *„Výtvarná výchova je výukou, kde můžeme experimentovat s rozličnými materiály, nástroji, podklady, technikami.“* (Vondrová 2001, s. 10) Je jen na nás, jak výtvarnou výchovu pojmem a jakým směrem ji povedeme. Výsledek dané činnosti by neměl být tak důležitý, jako prožitek, který děti z výtvarné činnosti získají.

Již jedinec v mateřské škole projevuje zájem o výtvarné činnosti. Dítě vyjadřuje své představy pomocí kresby, malby aj. Tyto činnosti dítěte můžeme zařadit do estetické výchovy. Převládá u nich totiž úmysl, se kterým je činnost vykonávána. Při těchto aktivitách si dítě utváří vztah k umělecké tvorbě. Stejně tak jako hra je i estetická činnost pro všestranný rozvoj velmi důležitá. Značně se u dítěte rozvíjí především představivost a tvořivost. Abychom dosáhli i jen malých výsledků, musí být dítě velmi soustředěné. Větší předpoklad pro rozvoj tvořivosti můžeme zaznamenat tehdy, nežadáme-li dítěti určité požadavky na konečný výsledek, či mu neukážeme ukázkou našeho díla. Pak je tato činnost v určitém slova smyslu výrazně omezená. V estetické výchově dětí najdeme dvě důležité složky: receptivní a aktivní. Pokud je výtvarná činnost vhodně zvolená a správně vedená, tyto dvě složky na sebe vzájemně působí. (Uždil, Razáková 1961, s. 7–10)

Výtvarná výchova aktivně rozvíjí poznání skutečnosti. Jejím prostřednictvím se děti seznamují s novými technikami, materiály a nástroji. Poznává jejich charakteristické vlastnosti a učí se tyto poznatky využívat a pracovat s nimi. Dále se dítě seznamuje s výtvarným dílem, výtvarnou kulturou a učí se vnímat krásno. Poznává barvy a tvary a učí se s nimi pracovat.

Někteří učitelé příliš nevědí, jak výtvarnou výchovu v mateřské škole uchopit. Mnoho z nich si neuvědomuje, že se jich výtvarná činnost promění spíše v pracovní činnost. Mnohdy učitelé pracují se šablonami, které dítěti omezují jeho rozvoj tvořivosti a fantazie a výsledek je tzv. jednotvárný a jasně daný. V současné době se objevuje velké množství nových technik a experimentů, kdy můžeme dětem přiblížit výtvarnou výchovu jinak, než jak jí znají. Záleží na tom, jaký postoj učitel zaujme a zda bude chtít dětem něco takového nabídnout. Učitelé se postupně s novými nabízenými možnostmi seznamují, učí se je zařazovat do svých programů a pracovat s nimi.

2.3.1 Vizuelní umění a jeho působení v mateřské škole

Termín vizuelní umění postupně nahrazuje zažitý termín výtvarné umění. Tyto dva termíny můžeme nazvat jako tentýž pojem. Výtvarné umění je užší pojem než vizuelní umění. Zahrnuje pojmy jako je malba, kresba, grafika aj. Vizuelní umění v sobě zahrnuje ještě další umění jako videoumění, fotografie. (Rochovská, Krupová 2016, s. 9)

„V preprimárním vzdělávání jde především o umění jako soubor aktivit, které buď vyrůstají z estetických aktivit, ale i soubor děl, jejichž prostřednictvím si děti budují poznání o světě, sebereflexi a formují svou hodnotovou orientaci.“ (Rochovská, Krupová 2016, s. 11)

Společně s pojmem vizuelní umění se můžeme setkat i s pojmem **vizuelní gramotnost**, kterou dítě v průběhu rozvoje získává. S tímto rozvojem nesouvisí jen setkávání dítěte s výtvarnými činnostmi, ale i s výtvarnými díly a umělci. Objevuje tak nové souvislosti a spojitosti, získává nové inspirace, nabývá hodnot a názorů, učí se hledat ukryté odkazy v umění.

2.3.2 Vývoj dětské kresby

Stejně jako celkový vývoj dítěte, tak i vývoj dětské kresby je velice individuální. Nemůžeme tedy říci, že všechny děti se v určitém věku nacházejí

ve stejné fázi, pouze je daný výtvarný projev pro toto období typický. „Podle některých domněnek je pro dítě kresba obrázkovou řečí, pomocí níž vypráví o dojmech, jimiž je přeplněno a které ho tedy v jistém smyslu zatěžují.“ (Uždil 2002, s. 16) Středobodem dětské kresby je zprvu člověk. Postupně se přidává prostředí, ve kterém se dítě pohybuje jako např.: dům, stromy, zahrada. Aby proběhl u dítěte vývoj kresby správně, je důležité dávat dětem dostatek podnětů ke kresbě. Dítě by si mělo vše vyzkoušet, práci s materiálem, rozložení kresby na plochu, držení nástroje atd.

1. **Čáranice** jsou prvním výtvarným projevem dítěte, a to mezi druhým a třetím rokem života, někdy i dříve. Dítě má tendenci napodobovat tvary, pořád jsou ale oblé. Pohyb při tomto výtvarném projevu vychází z ramenního kloubu. Při této činnosti se děti málokdy soustředí, kresba není záměrná a pohyb je náhodný. V důsledku toho často dítě překročí hranici papíru a kreslí na stůl či na jinou podložku. Dítě má ze stopy, která vzniká, mnohem větší prožitek než ze samotného výsledku. Čarání jedinec vnímá jako hru. Hra končí ve chvíli, kdy dítě zobrazuje známé věci a snaží se tak o uplatnění vlastních schopností. Úchop dítěte při této činnosti ještě není správný. Většinou objímá nástroj celou dlaní. V tomto období dítě nic nezobrazuje, kresba nenese žádný obsah. Podle Viktora Lowenfelda se období čáranic dělí na tzv. chaotickou fázi, při které dítě nekontroluje svou motoriku a zrak. Vznikají ovály, dělá několik oválů za sebou. A na fázi kontrolovaných čáranic, kdy jsou linie kreslené různými směry. Postupně se dítě učí koordinovat svou ruku a ovládat směr kresby, tudíž je schopno nakreslit kříž. „Ačkoli nejsou na první pohled vidět mezi jmenovanými fázemi rozdíly, v psychice dítěte se jedná o důležitou změnu a novou zkušenost.“ (Lowenfeld, Brittain 1987) Dítě postupem času dokáže říct, co namalovalo. Většinou se však jeho odpověď pokaždé liší a dospělý v kresbě ono pojmenované nevidí.
2. Na lidskou postavu se dítě zaměřuje již od počátku. Lidská postava se vyvíjí společně s dítětem. **Hlavonožec** je typickým výtvarným projevem dítěte ve věku mezi třetím a čtvrtým rokem dítěte. Jsou to první záznamy lidské postavy, o které se dítě snaží. Dítě zobrazuje lidskou postavu pomocí jednoho kruhu, který je velmi nejistý a představuje hlavu, kterou vyplňují velké oči. Postupně se přidává nos a pusa. Přímo na hlavu z jakéhokoli místa navazují končetiny, které jsou nejčastěji

zakresleny v podobě čar. Na čáry kolmo navazují dlaně a prsty. **Paňák** je zobrazení lidské postavy a má určité proporce, které hlavonožec nemá, např.: trup. Postava se podobá spíše hadrovému panákovi než živé lidské bytosti. Trup dítě začne kreslit kvůli detailům, jako jsou šaty či knoflíky, které doposud nemá kam umístit. V poměru je užší než lidská hlava. Ne vždy tomu tak musí být, někdy jsou proporce dobře rozvrhnuté. Trup může značně převládat nad proporcí hlavy. Dokonce se může objevit i krk. Zpočátku není vymezené pohlaví a není ani rozeznat či jde o dospělého jedince nebo o dítě. Jde pouze o zaznamenání postavy. Později ale dostane postava znaky, které má ženské pohlaví, jako např.: sukni či znaky mužského pohlaví. Postavu v pohybu většinou znázorňují z profilu, kdy má postava rozkročené nohy a představuje chůzi.

Při kresbě lidské postavy se objevuje **R – princip**, je to tzv. pravoúhlost v obrázcích. Tedy konkrétně u lidské postavy se jedná např.: o umístění paží, které při svém umístění na trup vytvářejí pravý úhel. Stejně tak jako napojení prstů na dlaně. R – princip můžeme najít i v kresbě stromů či domů. (Uždil 2002, s. 13 – 33)

3. **Dětský naivní realismus** je obdobím, kdy dítě nekreslí to, co právě vidí, ale kreslí to, co ví, s čím se setkalo, co ho zaujalo. Slovo realismus používáme v důsledku toho, že se dítě snaží se zaznamenat skutečnost. Při tomto období se značně rozvíjí fantazie dítěte. Typický znak pro toto dětský naivní realismus je ustálená barevnost, kdy dítě kreslí žluté slunce, zelenou trávu aj. Později navazuje **Vizuální realismus**, kde dítě kreslí to, co vidí.
4. Dále můžeme v dětské kresbě najít tzv. **Grafický typ**. Je to určitý typ či šablona, kterou má dítě naučenou nebo zažitou pro zobrazení určité věci jako např.: sluníčko, strom, květina. Tuto naučenou kresbu dítě používá po zobrazení dané věci stále dokola. I grafický typ má svůj vývoj. Děti svou kresbu zdokonalují, a tak se postupně ze stromu stává strom jehličnatý, ze zvířete kočka či pes. Více se přibližuje realitě. Grafické typy dětí stejného věku jsou téměř stejné, i když se liší třeba v detailech. Vytvoření nového grafického typu je pro dítě velmi složitá věc. Proto si nejčastěji vytváří nový grafický typ na základě podobnosti či stejných znaků, které má již jejich zažitý grafický typ např.: pes – prase. (Uždil, Razáková 1961, s. 42 – 44)

Dětská kresba má své znaky, mezi které patří **personifikace**. Při personifikaci dává dítě neživým věcem lidské vlastnosti. Nejtypičtějším příkladem je sluníčko, které se směje. Dále jako znak dětské kresby můžeme vnímat rentgenové vidění neboli **transparenci**. Při transparentci dítě zobrazuje věci tak, jako by byly průhledné. Vidíme, co je uvnitř domu, i když má dům zdi. Na obrázku je vidět miminko u maminky v bříšku, což ve skutečnosti vidět není. V podstatě jde dítěti o to, zobrazit věci, které ho upoutaly a o kterých je si vědom, ale nejsou vidět. Také se v dětské kresbě často uplatňuje **grafoidismus**, kdy dítě naklání svou kresbu ve směru písma či zakulacuje ostré úhly. **Deformace tvaru** je dalším ze znaků dětské kresby, kdy dítě svou kresbu zahýbá či deformuje tak, aby se mu celá vešla na plochu např.: ohne strom tak, aby se vešel na čtvrtku, silnice vede podél okraje čtvrtky. Často také mění proporce kresby podle důležitosti, odborně se toto definuje jako **Disproporce**. „Já jsem nejdůležitější, já musím být největší.“ Dítě je v tomto věku velmi kreativní většinou se naučí jednoduché tvary či dekorace a často dokola je opakuje, čemuž se nazývá **grafický automatismus**. Dítě má naučené záclonky v oknech a proto okna se záclonami vyplňují celý dům. Svým způsobem se jedná i o tzv. **nepravé ornamenty**. Dítě se naučí určitý detail či dekoraci jako je třeba tráva a opakuje jí úplně všude, i tam, kde nepatří. Také se můžeme s nepravým ornamentem setkat v situacích, kdy si dítě nevědělo s něčím rady, neumělo něco nakreslit, teď to umí a dokola to opakuje. (Uždil, Šašinková 1980, s. 43 – 45)

Dítě a zobrazení prostoru v kresbě je velmi zajímavý. Na začátku vývoje kresby dítě s prostorem a formátem vůbec nepracuje. Základ práce s prostorem začíná tehdy, když dítě začíná pracovat s tím, že spodní okraj papíru by mohla být zem. Objevuje se zde jakási gravitace a postavy či věci jakoby přitahovala. Můžeme se také setkat s tím, že si dítě samo určí pomocí čáry jakousi pomyslnou zem. Čára také může sloužit jako naznačení nebe. **Sklápění** je způsob znázornění prostoru. Ve skutečnosti se jedná o plošné uspořádání prostoru a kresba v nás má dojem sklápění evokovat. Jedná se zejména o stromy u silnice. Kresba je sklopena jakoby do země podél čáry, či pokud se jedná o kruh, jsou věci v kruhu nakresleny souměrně. Zřídka se může objevit u dětí starých 6 a více let i perspektiva, kdy dítě pochopí, že předměty vzdálenější jsou menší a předměty blíže jsou naopak větší. (Uždil 2002, s 39 –47)

2.4 Metody výtvarného vyjadřování

2.4.1 Metody hry

1) Hra

„Člověk si hraje od nepaměti, hra je součástí dějin lidstva. Vytváří obraz společnosti, kultury a národa, odráží výchovné koncepce a požadavky společnosti, školy i vychovatele. Hru lze pozorovat nejen u člověka, ale i u zvířat.“
(Suchánková 2014, s. 9)

Hra je jeden z výchovných prostředků a zároveň představuje jeden ze základních lidských prostředků. Je to zdroj poznání a učení. Pro předškolní věk je hra obzvláště významná je nejčastější s nejpřirozenější aktivitou a napomáhá tak všestrannému rozvoji dítěte. Proto je důležité hru nabízet za jakýmkoliv účelem a v jakékoli podobě. Existují zmínky o tom, že hru vyhledávají nejen děti, ale i dospělí, kteří ji vnímají jako návrat do dětství či jako relaxaci nebo uvolnění. Proto se často používá výrok, že hra provází člověka po celý život. Hra stejně tak jako vše v našem životě prochází vývojem a má své určité fáze a specifika. Postupně se mění její kvalita a obsahová náplň. Pokud vezmeme v potaz výše uvedená vývojová období, jedná se o **tři fáze hry**. U batolecího období se jedná o tzv. **paralelní hru**, kdy si děti hrají vedle sebe, nikoli spolu. Děti se na sebe koukají a opakují po sobě. V období předškolního věku se pak jedná o hru párovou či **skupinovou** nebo **kolektivní**.

Každá hra má svá specifika. Mezi ně patří určité znaky a vlastnosti, kterými se hra vyznačuje a může se tak odlišovat od jiných činností. Pokusím se o charakterizaci těch nejpodstatnějších. Hra mnohdy vychází z naší vnitřní motivace. Pokud je to činnost, kterou chceme sami vykonávat, kde si určujeme vlastní pravidla, vlastní cíle a podmínky, pak se jedná o činnost **spontánní**. Při spontánní hře se dítě rozvíjí nejvíce. Rozvíjí se jeho fantazie, myšlení a představivost. Pokud je dítě do činnosti nuceno, už se nedá mluvit o hře. Dále by měla mít hra určité **zaujetí**, něco čím upoutá. Pokud tato hra splní, je zaručeno, že bude dítě při hře soustředěné a neovlivní ho žádné vnější podněty.

Symboličnost je dalším znakem hry, kdy symbolizuje skutečné činnosti z reálného života. U dětí se jedná o tzv. námětovou hru, která se vyskytuje nejčastěji v podobě hry na rodinu. S tímto znakem úzce souvisí i **přijetí role**, kdy se dítě do role vžije a společně s tím přejímá i chování, které role vyžaduje (v tomto případě by to byla např.: maminka). Při hře využíváme zejména **fantazii**, která nám umožňuje z lavičky udělat surf aj. Děti mají fantazii mnohem bujnější a o to je jejich hra bohatší. Ve hře se fantazii meze nekladou. S fantazií je také spojena **tvořivost**, která se může mimo jiné objevovat ve spojení hry a výtvarné výchovy.

Pokud zařadíme do svých činností hru, je důležité zvolit vhodné metody a formy a vhodně je kombinovat. Nejčastěji se při hře využívá **prožitková metoda**, kdy má dítě ze hry určitý prožitek, emoce, pocity. Metoda je založena na manipulaci, experimentu či fantazii. Dále se využívá **metoda situační**, kdy se při hře využívají vzniklé situace. Dítě si na základě těchto situací osvojí životní souvislosti, učí se reagovat na vzniklé situace. Přes to, že se jedná jen o hru, dítě ji prožívá velmi intenzivně. Tyto situace nastávají zejména v námětových hrách, kdy děti napodobují situace běžného života tak, jak je vidí. Metoda **slovní** je další velmi využívaným postupem. Děti při hře komunikují nebo se domlouvají na postupu. Dále jsou často různými říkadly doprovázeny pohybové hry (Kolo, kolo mlýnský). **Experiment** je metoda, kdy děti při hře zkoumají vlastnosti různých hraček, pomůcek či materiálů a zkoušejí, kolik toho vydrží, jak by se daly jinak využít aj. Pokud dětem něco ukazujeme či promítáme a základem je působení na smyslové vnímání, pak se jedná o **názorně demonstrační** metodu. Jestliže se jedná o výtvarné hry, pak volíme **praktické metody**. Většinou se jedná o grafické a výtvarné činnosti. Je důležité k těmto metodám zvolit i vhodnou formu. Při hře v mateřské škole se můžeme setkat s formou **hromadnou**, kdy učitel pracuje s celou třídou. **Skupinová** forma se často volí při různých soutěžích či při výtvarných hrách. Při výtvarných hrách je také velmi častá **individualizovaná** forma, kdy učitelka pracuje s jedním dítětem a ostatní mají volnou hru (děti se u učitelky postupně mění). (Suchánková 2014, s. 139-148)

Slovní spojení výtvarné hry a její následné zařazení do činností v mateřské škole je velmi důležitým krokem. Pokud chceme dítě uvést do jakékoli problematiky,

je hra nejvhodnějším způsobem, zejména co se týče výtvarné výchovy. Jejím prostřednictvím lze děti lépe seznámit s nástroji, technikami, materiály a zároveň se uskuteční tzv. prožitkové učení. Když ukončíme hru, nezůstane nám žádný výtvar. Pokud ale spojíme hru a výtvarnou výchovu, vzniknou nám mnohdy úžasné výtvarky a zanechají nové prožitky. (Suchánková 2014 s. 9-14)

2) Výtvarné etudy

Jedná se o velmi krátkou činnost prohlubující výtvarné činnosti. Výtvarná etuda je podobná volné tvorbě. Žáci pracují na základě slovního navození, kdy směřujeme k tomu, co má být ztvárněno. Součástí je jak aktivita žáka v celém procesu učení, tak zhodnocení výsledků.

2.4.2 Metody experimentu

Ve výtvarné výchově používáme experiment pro přirozené poznávání různých technik, pomůcek a materiálů, se kterými pracujeme. Při experimentu vycházíme zejména ze zvědavosti a dychtivosti objevovat. Tím, že není jasně daný jeho výsledek a nemá určitou šablonu, jak má na konci vypadat, pomáhá rozvoji fantazie a kreativity. Ve většině případů je totiž konečný výsledek náhodný. Nikdy proto tento výsledek nehodnotíme slovy dobrý nebo špatný, zamezili bychom tím radosti dítěte z činnosti. Právě díky náhodnému výsledku jsou děti motivovány až do konce činnosti a výsledek je pro ně překvapením. Výtvarný experiment nemá žádná daná pravidla a je neopakovatelný. Tedy ve smyslu toho, že nikdy nevznikne stejný výsledek jako před tím. Každý člověk má jiné vnímání a jiné pocity, proto i když vykonáváme stejnou činnost, je prožitek z ní individuální. Stejně tak jako při všech činnostech je důležité děti vhodně namotivovat. Výtvarný experiment je úzce spojen s hrou, která vyvolává u dítěte prožitek z dané aktivity.

1) Cvičné zkoušení

Neboli metoda *pokusy a omyly*, kdy je hlavní náplní zkoušet pracovat s různými materiály. Na základě získávaných zkušeností ze zkoušení si poté žáci určují své cíle.

2) Výtvarné zkoumání

Snaží se najít řešení určitého výtvarného problému. Problém, který zkoumáme, by měl být přitažlivý natolik, aby poháněl děti k bádání, hledání způsobů a zkoušení. Při výtvarném zkoumání by nemělo scházet závěrečné hodnocení, které je jakýmsi souhrnem toho, co jsme se při zkoumání problému dozvěděli, čím jsme se obohatili.

2.4.3 Tvořivost

Tvořivost má velmi úzkou souvislost s hrou, kdy se při hraní rozvíjí tvořivost. Můžeme se dokonce setkat se slovním spojením „tvořivé hry“. Pojem tvořivost souvisí nejen s výtvarnou výchovou, ale i s dalšími obory. Tedy pokud pedagog svou činnost uspořádá tak, aby při ní byly děti tvořivé. Tvořivost je v životě člověka velmi důležitá a lze ji vnímat jako jednu z lidských vlastností. Přes to ale neexistuje přesná definice, která by tento pojem vystihovala. Proto se budu zabývat spíše tím, jak tvořivost rozvíjet než její definicí. Kompetence, které můžeme najít v Rámcovém vzdělávacím programu, se dají chápat jako předpoklad tvořivého rozvoje jedince.

2.4.4 Motivace

Motivaci jsem záměrně zařadila až jako poslední pojem, protože se vyskytuje a prolíná všemi předešlými pojmy. Je velmi důležité ji zařazovat při všech činnostech, které chceme s dětmi vykonávat. Proto ji můžeme spojit s hrou a experimentem. Tedy pokud hru a experiment vhodně namotivujeme, je velký předpoklad k tomu, že se u dětí bude rozvíjet tvořivost a s ní i další oblasti. Motivace je složkou, která člověku dodává sílu, směr a energii. Pohání a podněcuje člověka k určité aktivitě. Naopak ale může člověka i oslabovat. Nejčastěji se setkáváme s **vnitřní motivací**, díky níž se člověk formuje. Vychází z vnitřních hodnot, které má každý jedinec jiné. Pokud je něco poháněné naší vnitřní motivací, jsme schopni vyvinout maximální úsilí. Dále se setkáváme s **vnější motivací**, kdy na nás působí nějaké vnější aspekty či lidé, kteří nás obklopují. Tyto dva druhy se často propojují. S motivací také úzce souvisí systém odměn a trestů, tedy pozitivní či negativní motivace. V preprimáním vzdělávání by se měla motivace prolínat celým dnem.

Někdy je třeba motivovat dítě před činností i v průběhu činnosti. Jakmile není dítě dostatečně motivované, upadá jeho pozornost a soustředění přechází na něco zajímavějšího. (Suchánková 2014, s 14-19)

3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření jsem do své bakalářské práce zařadila z důvodu ověření četnosti využívání a zařazování výtvarných her a experimentů do výtvarné výchovy v mateřské škole. Dotazník byl zcela anonymní a jeho vyplnění bylo dobrovolné. Tvoří jej 7 otázek, z toho dvě otázky byly otevřené a jedna polootevřená. Celkem jsem oslovila 10 školek v Libereckém kraji, konkrétně v České Lípě. Dotazníky byly určeny pro učitele mateřských škol. Z šetření se mi vrátilo celkem 28 dotazníků. Část dotazníků byla předána v tištěné formě a část byla zaslána přes sociální síť.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 69 % pedagogů, kteří vyplňovali tento dotazník má praxi v mateřské škole 10 a více let. Tudíž se dalo předpokládat, že určité zkušenosti s výtvarnou hrou či experimentem mají. Z šetření lze vydedukovat, že 89 % pedagogů se již s alternativními výtvarnými technikami setkala a ve své praxi je použilo. Nejčastěji se setkali s technikou vpíjení do solné kresby. Naopak nejméně tedy 39 % se setkala s tiskem z hloubky. Nejčastěji pedagogové jako zdroj své inspirace pro práci ve výtvarné výchově používají internetové stránky. Hned za tímto zdrojem byla nejčastější odpovědí inspirace z knih a časopisů. Někteří pedagogové uvádějí jako svou inspiraci vše, co je okolo nás. Dále se inspirují např.: od kolegů nebo z výtvarných kurzů. Stěžejní pro mě byla otázka: „Zda se pedagogové obávají zařazování výše zmíněných technik.“ Ukázalo se, že 57 % pedagogů se bezpečnosti neobává, 36 % se bezpečnosti při těchto aktivitách obává, ale přesto se snaží je zařadit. Zbýlých 7 % se obává, a proto činnosti nezařazuje. Jedním z cílů mé práce bylo na základě dotazníkového šetření vytvořit metodiku k výtvarným hrám, tudíž jsem do dotazníku zařadila otázku: „Zda by pedagogové uvítali ve své praxi tuto metodiku.“ K mému velkému překvapení odpovědělo 100 % respondentů, že by zpracovaných metodických listů do své praxe uvítali.

Dotazníkové šetření splnilo svůj záměr. Dostala jsem zpětnou vazbu, podle které jsem následně zpracovala svou praktickou část bakalářské práce.

4 Praktická část

4.1 Úvod

V praktické části jsou prezentovány metodické listy obsahující techniky, které jsem vyzkoušela v mateřské škole. Dohromady tvoří zásobník alternativních technik. Metodiku jsem vytvořila na základě výsledků výše uvedeného dotazníkového šetření. Témata vztahující se k jednotlivým výtvarným experimentům na sebe nijak nenavazují a jsou pouze inspirativní, není třeba se jich držet a řídit se jimi. Je zde popsána možná inspirace při motivaci, důkladný postup a metodické poznámky. Jednotlivé techniky byly vyzkoušeny na Základní škole a Mateřské škole Klíč s.r.o. v České Lípě, kde byly realizovány v podobě výtvarných činností po dobu čtyř týdnů, kdy jsem zařazovala činnosti do týdenního plánu jako hlavní činnost dne. Pracovala jsem se stálými dětmi, které navštěvují jednu třídu.

4.2 Charakteristika školy a cílové skupiny

V mateřské škole se nacházejí dvě třídy, které jsou heterogenní. Co se týče výtvarných činností, učitelky se snaží zařazovat pestré aktivity, jejichž náplní jsou i výtvarné experimenty. Obrázky dětí vystavují v šatně tak, aby je měli možnost vidět i rodiče a veřejnost. Škola je bohatě vybavena pomůckami a děti mají pro svou tvorbu mnoho podnětů. Výtvarná výchova se zařazuje do týdenního plánu na téměř každý týden. Jako cílovou skupinu pro realizaci vybraných výtvarných činností jsem zvolila děti ve věku od 4 do 7 let. Záměrně jsem zvolila takto široké věkové rozpětí, abych ukázala, že je možné techniky zařadit i při práci s malými dětmi.

4.3 Charakteristika výtvarných aktivit

Pro svou práci jsem volila různé výtvarné experimenty, při kterých se pracuje s různým materiálem. Většinou se jedná o kombinaci technik. Při tvorbě není důležitý výsledek, ale prožitek z dané výtvarné hry nebo experimentu, který dítě získá. Výsledek je mnohdy velkým překvapením. Při těchto aktivitách se budou promítat jako pomůcky pro tvorbu předměty běžného života. Zvolené činnosti jsou přiměřené věkovým schopnostem a individuálním zvláštnostem dětí.

4.4 Metodické listy

4.4.1 Metodický list č. 1

Téma/Námět: Mráz na oknech

Výchovně vzdělávací cíl: Ukázat dětem možnosti tvorby s věcmi z běžného života ve výtvarné výchově. Dozvědět se a povídat si o vlastnostech potravinářské fólie.

Výtvarný problém: Přenášení barevné stopy pomocí štětce na plochu a její následné zdeformování pomocí potravinářské fólie. Objevování vzniklých barevných ploch.

Vztah k výtvarné kultuře: K této výtvarné technice mě inspirovala fotografie pana Václava Bacovského.

Technika: Malba

Časová dotace: 60 minut

Věk dětí: 4 – 7 let

Pomůcky: Temperové barvy, křídový papír, štětce, nůžky, potravinářská fólie, kelímky na vodu.

Motivace:

Pro motivaci této činnosti jsem použila příběh o Sv. Martinovi, který má přijet na bílém koni a s ním i mráz. S dětmi jsme si povídali o tom, jak může mráz vypadat. Ukázala jsem dětem fotky a výše zmíněného fotografa. Dále jsem děti motivovala tím, že bychom si mohli takový mráz vytvořit i ve školce. Mráz nás nebude studit

jako by studil venku, ale bude stejně krásný. Poté jsme vystavili obrazy do oken, aby je viděl Sv. Martin, až pojede okolo a třeba by nám nadělil i sněh.

Postup:

- Nejprve si nachystáme všechny pomůcky na dosah ruky. Především potravinářskou fólii, celá akce musí proběhnout co nejrychleji.
- Děti si voláme ke stolečku po dvou. Je na nás, jestli každé dítě dostane formát A4, nebo jestli dáme formát do dvojice. Podle času jsem zvolila formát A4 do dvojice.
- Je potřeba, aby byla tempera dostatečně rozředěná vodou, jinak rychle zasychá a fólie nám poté nevytvoří vzor.
- Postupně se na lesklou stranu čtvrtky pomocí štětce nanáší tempera tak, aby vznikla slabá vrstva tempery po celé ploše.
- Hned poté přiloží děti s pomocí učitelky potravinářskou fólii na čtvrtku a pomocí prstů ji různě mačkají a posunují po ploše.
- Pokud máme fólii co nejvíce zvrásněnou, dáme výtvar zaschnout na topení.
- Po zaschnutí můžeme fólii sundat a povídat si o tom, jaké vzory se nám vytvořily.

Pedagogická reflexe:

Jistě bych tuto techniku volila i v jiných ročních obdobích nejen v zimě. Pokaždé bych volila organizaci, kdy si ke stolečku vezmu dvě děti, ostatní budou mít volnou hru. Zvolila bych větší časovou dotaci, kterou jsem již upravila podle mé zkušenosti z provedení této techniky v praxi. Původně jsem počítala s časovou dotací 45 minut, která byla příliš krátká. Protože nebyl dostatek času, poslední výkresy dětí se při sundávání nepovedly tak, jak by měly. Tempera dostatečně nezaschla, tudíž se po strhnutí fólie rozmazala. Práci zvládly všechny děti, přičemž mladším dětem jsem musela být nápomocna. Při průběhu výtvarné aktivity se postupně naplňovaly cíle, které jsem si stanovila, a potýkali jsme se s výtvarným problémem, kterým bylo v této činnosti zejména přenášení barevné stopy a deformování potravinářské fólie.

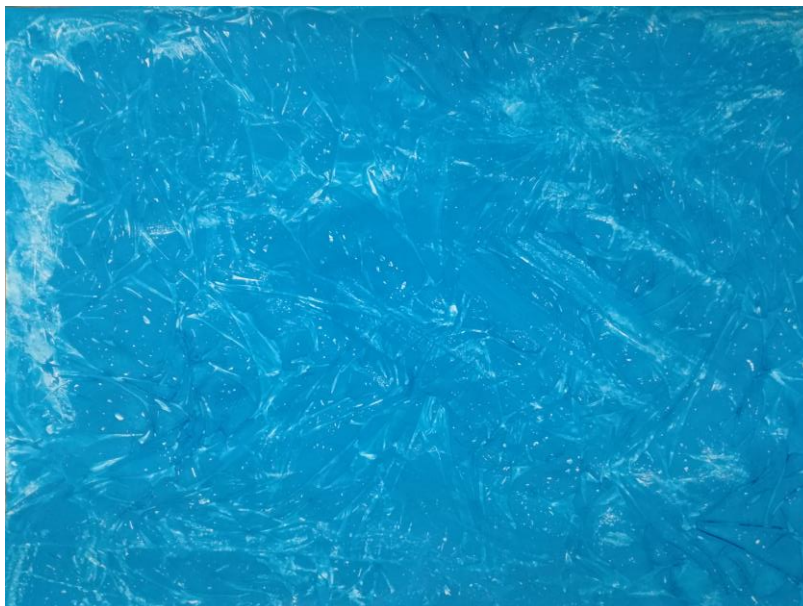
Hodnocení dětí:

Abych získala hodnocení ze strany dětí, rozdala jsem dětem proužek, kde měly vybarvit smajlíka podle toho, jak je činnost bavila a zaujala. Děti výtvarná hra zaujala. Hodnocení bylo ve většině případů kladné. Nejčastěji děti zmiňovaly zážitek z deformace fólie, která se jim velmi líbila. Nezaznamenala jsem přímo negativní hodnocení. Přesto jsem v průběhu slyšela chlapečka říkat, že ho činnost nebaví. Na konci však bylo jeho hodnocení kladné.

Metodické poznámky:

Je dobré při této činnosti počítat s větší časovou dotací, zejména pokud je ve třídě větší počet dětí či pokud je třída složená z dětí 4 letých. Je lepší mít všechno přichystané dopředu a vyzkoušené. Dětem jsem nařadila temperu, abych dosáhla potřebné barvy a konzistence. Děti většinou nařadí temperu špatně a celá práce by trvala o to déle. Dobré je dát dětem něco na odkládání štětců, jinak děti temperu vylíjí. Aby se fólie mohla strhnout, je třeba nechat temperu důkladně zaschnout. Pro rychlejší zaschnutí temperové barvy je možné dát práci na topení.

Fotodokumentace děl dětí:

Obr. 1 Mráz na oknech, dívka
4roky 10 měsíců (210 x 297 mm)

4.4.2 Metodický list č. 2

Téma/Námět: Zimní olympijské hry

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjet u dětí hrubou i jemnou motoriku. Seznámit děti s vlastnostmi soli a s jejím využitím v běžném životě.

Výtvarný problém: Pozorování a objevování různorodosti vzniklých barevných skvrn a ploch nanesených do mokrého podkladu.

Vztah k výtvarné kultuře: Děti se seznámí se Zdeňkem Netopilem a jeho návrhem na poštovní známky.

Technika: Malba

Časová dotace: 60 minut

Věk dětí: 4 – 7 let

Pomůcky: Tekuté lepidlo v tubě (lze použít i Herkules), čtvrtky s připravenými nakreslenými kruhy, sůl, táč nebo velkou plastovou krabicí na sůl, nádobky na vodu, vodové barvy a vlasový štětec, ubrus.

Motivace:

S dětmi si povídáme o zimních olympijských hrách a o sportech, které na nich můžeme najít. Poté jsem dětem ukázala poštovní známku a zeptala se jich, co to je a k čemu se to používá. Zaměřili jsme se zejména na olympijské kruhy, které na známce můžeme najít. Z víček od PET lahví jsme si vyrobili své vlastní olympijské kruhy. Popsali jsme si, jakou mají kruhy barvu a vysvětlili si proč.

Také jsme si pověděli, proč je právě tolik kruhů. Dále jsem motivovala děti pomocí soli.

Postup:

- Nejprve si připravíme pracovní místo. Na stoleček dáme ubrus a připravíme si dvě nebo tři místa.
- Připravíme si pro každé dítě tekuté lepidlo v tubě a na čtvrtkách nakreslené kruhy. Ke stolu si voláme děti po třech, zbylé děti mají volnou hru.
- Každému dáme čtvrtku s nakreslenými kruhy a lepidlo.
- Úkolem je nanést lepidlo rovnoměrně na předem připravenou kresbu tak, aby bylo jen na lince (obtáhnout lepidlem linku).
- Poté je třeba co nejrychleji celou kresbu namočit do bedny se solí tak, aby lepidlo nezaschlo a sůl se na něj přilepila.
- Následně děti vezmou vlasový štětec a pomocí vody si rozmíchají barvu na paletě tak, aby byl trochu barevnou vodou nasáklý.
- Lehce přiloží štětec ke slané kresbě. Téměř se nedotýkají a sledují, jak sůl nasákne barevnou vodou.

Pedagogická reflexe:

Před samotnou výtvarnou aktivitou jsme se s dětmi seznámili se solí a s jejími vlastnostmi. Myslím si, že je to tím, že jsem zvolila techniku, se kterou se dosud nesetkaly. Také to může být tím, že se solí se setkávají v běžném životě a zjišťují, že ji nemusíme používat jen jako kuchařský prostředek. Navíc při jejím použití vznikají zajímavé věci. Těm, kteří měli zájem s touto technikou dále pracovat, jsem dala čtvrtku s obyčejnou tužkou. Bohužel kreslily kresby i po upozornění malé a poté, co nanesly lepidlo a ponořily obrázek do soli, jim vznikly na kresbě spíše hromádky soli. Velice je bavilo pozorovat, jak sůl vpíjí obarvenou vodu. Musela jsem děti upozorňovat, aby do kresby nepouštěly tolik vody. I přes to, že jsem dala dětem kruhy dopředu nakreslené, nijak to neovlivnilo rozvoj fantazie dítěte.

Hodnocení dětí:

K hodnocení jsem využila barevná víčka, se kterými jsme pracovali. Na sklenice jsem upevnila smajlíky, které pomohly vyjádřit pocity dětí. Každé dítě si vzalo víčko a hodilo jej do sklenice, která vyjadřovala jeho pocity. Všechny děti hodnotily aktivitu kladně. Líbilo se jim zejména zapouštění vodových barev do soli, kdy mohly pozorovat, jak sůl vpíjí barvu.

Metodické poznámky:

Je možné nechat tvorbu čistě na dětech a nepřipravovat jim kresby dopředu. Poté je ale nutná větší časová dotace. Dobré je upozornit na to, aby byla kresba co největší. Pak děti nerozetrou lepidlo rovnoměrně po celé kresbě a po namočení do soli jim vzniknou pouze hromádky soli. Celkové zapouštění je pro děti trochu složitější v tom, že musí odhadnout správné množství nasáklé vody ve štětci tak, aby se následně sůl nezačala po přiložení štětce rozpouštět, ale pouze vodu vsakovala. Je lepší činnost dělat s menším počtem dětí, protože děti potřebují vaší pomoc.

Fotodokumentace výtvorů dětí:

Obr. 2 Olympijské kruhy, chlapec
5 let 6 měsíců (210 x 297 mm)

4.4.3 Metodický list č. 3

Téma/Námět: Jaro ťuká na vrátka

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvoj hrubé i jemné motoriky. Seznámení dětí s vlastnostmi polystyrenových destiček.

Výtvarný problém: Hra s linkou, rytmus tvarů a jejich směrová orientace, zvětšit a rozvést grafickou technikou – tisk z hloubky.

Vztah k výtvarné kultuře: Děti se seznámí s grafičkou Věrou Kotasovou a jejím dílem Tulipány.

Technika: Tisk z hloubky

Časová dotace: 50 minut

Věk dětí: 4 – 7 let

Pomůcky: Polystyrenové krabičky od fast foodu. Je třeba si krabičky dopředu připravit a nastříhat. Dále potřebujeme tupé a široké pastelky, ubrus, temperové barvy, nádoby na temperové barvy, houbičky na nádobí, čisté čtvrtky rozměru A4.

Motivace:

Pro tuto činnost jsem zvolila motivaci zaměřenou k jaru. S dětmi jsme si povídali převážně o tom, jaké probíhají změny v přírodě, když přichází jaro. Na koberci uprostřed kruhu byly připravené obrázky prvních jarních květin, ptáků přilétajících z teplých krajín a abecedu. Společně jsme složili slovo jaro. Dále jsme si ukázali, na jaké písmenko začíná jaká květina. Následně jsme se vydali na naučnou

procházku do přírody a pozorovali, zda někde neuvidíme rostliny či ptáky, o kterých jsme si povídali. Pozorně jsme si prohlíželi, jak vypadá příroda na jaře. Při příchodu do MŠ jsem do kruhu přinesla fotografii obrazu od grafičky Věry Kotasové. Před výtvarnou činností jsme poznávali vlastnosti polystyrenových destiček.

Postup:

- Předem si připravíme a nastříháme krabičku tak, aby měly děti plochu, se kterou mohou pracovat. (Menším dětem jsem dávala menší rozměr. To jaký zvolíme rozměr, je jen na našem uvážení.)
- Ve třídě si připravíme dva stoly, u jednoho se bude ryt a u druhého tisknout.
- Na jeden stůl položíme destičky s pastelkami. Na druhý položíme nádoby s temperovými barvami, houbičky a čtvrtky.
- Děti si voláme po dvojicích. Ostatní mají volnou hru. Mají za úkol do destiček vyrýt cokoli, co jim připomíná jaro. Malé děti si mohou hrát pouze s linkou.
- Poté, co mají děti vyryté obrazce, vezmou houbičku a nanášejí tupováním barvu na destičku tak, aby barva byla nanesena po celé destičce. Destičku následně otiskneme na připravenou čtvrtku a opatrně sundáme.
- Následně děti destičku umyjí pod tekoucí vodu a vrátí se zpět. Poté můžeme celý postup opakovat nanesením jiné barvy.

Pedagogická reflexe:

Vhodně jsem zvolila motivaci, postup i celá technika byla vhodně zvolená a děti velmi bavilo si tuto techniku vyzkoušet. Řekla bych, že samotné rytí nebylo pro děti tak záživné jako nanášení barvy a konečný tisk, kdy viděly celé kouzlo práce. Možná to cele bylo kvůli tomu, že se jim rytí příliš nedařilo. Některé děti musely své obrázky několikrát obtahovat, protože by ve finále nebyl tisk vidět tak, jak by měl. Všechny děti se velice snažily. Práce probíhala až překvapivě rychle. Děti jsem si volala postupně ke stolečkům a byla nápomocna jak s rytím, tak s tiskem. Bez jakéhokoli zmatku jsem zvládla pomáhat oběma stolečkům a myslím si, že to i urychlilo celkovou délku činnosti. Nebylo třeba volit žádnou další motivaci.

Hodnocení dětí:

Jako hodnocení ze strany dětí jsem zvolila tzv. teploměr, kdy jsme si na závěr celé činnosti stouply do kruhu. Dětem jsem vysvětlila, že jejich ruce poslouží jako teploměr, který bude hodnotit, jak moc je činnost zaujala či nezaujala. Řekla jsem dětem, aby zavřely oči a předpažily ruce. Poté jsem je vybídla k tomu, aby pohybem nahoru či dolů vyjádřily svůj pocit. Dvě z dětí měly ruce v předpažení. Ostatní měly ruce nejvýš. Z toho lze usoudit, že děti činnost bavila.

Metodické poznámky:

Pro tuto činnost je lepší volit menší formát destiček. Čím menší děti, tím menší destičku dát. Byť se nám to nemusí zdát, děti mají s vyrýváním velké potíže. Je důležité, aby na tužku více přitlačily a aby nebyla tužka ostrá, ale tupá. Ve chvíli, kdy je jedna strana tužky ostrá, se destička trhá. Je lepší po dětech rytí zkontrolovat, a pokud by bylo třeba, rytí zopakovat. Pokud by nebylo rytí dostatečně hluboké, otisk by se nevyvedl a děti by mohly být výsledkem zklamány.

Fotodokumentace děl dětí:

Obr. 3 Jaro, chlapec

5 let 10 měsíců (210 x 297 mm)

4.4.4 Metodický list č. 4

Téma/Námět: Dejte vejce malované

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámit děti s Velikonocemi a tradicemi s nimi souvisejícími. Rozvoj představivosti a fantazie.

Výtvarný problém: Potlačit detaily a převést pozornost především na barevnost modelu – malé barevné rozdíly, světlostní a barevné kontrasty.

Vztah k výtvarné kultuře: Děti seznámím s Ludmilou Vlasákovou a Marií Jakubíčkovou a jejich kraslicemi.

Technika: Klovatinová rezerva

Časová dotace: Je lepší rozvrhnout práci do dvou dnů. Jeden den s dětmi klovatinu nanést, nechat zaschnout do druhého dne a poté dodělat práci suchými pastely. 50 min.

Věk dětí: 4 – 7 let

Pomůcky: Čtvrťka, štětec, ubrus, klovatina, suché pastely.

Motivace:

Dětem jsem přinesla na ukázkou kraslici, pomlázku, mazanec a formu na beránka. Úkolem dětí bylo přijít na to, co tyto předměty symbolizují. Předpokládala jsem, že děti budou vědět, že jde o Velikonoce. Následně jsme si o Velikonocích povídali, a to zejména o tom jaké jsou různé velikonoční tradice.

Mezi ně patří i malování kraslic. Vysvětlili jsme si, co znamená maléřečka (žena, která maluje kraslice) a řekli si co je náplní její práce.

Postup:

- Ze všeho nejdříve si připravíme pracovní místo.
- Děti si voláme po 6 (počet dětí je na každém).
- Starším dětem dáme vajíčko vystřižené z rozměru A5, které si obkreslí na čtvrtku A5. Menším dětem dáme vajíčko již obkreslené.
- Každý si vezme štětec a klovatinu. Dále je úkolem vytvořit na vajíčku různé ornamenty, čáry, zdobení. Vše necháme důkladně zaschnout nejlépe do druhého dne.
- Druhý den použijeme s dětmi suché pastely a místa, kde není nanesená klovatina s nimi vyplníme.
- Poté vezmeme štětec a pod vodou se pomocí štětce snažíme klovatinu vymýt.

Pedagogická reflexe:

Činnost děti bavila. Vůbec nevadilo, že jsem si ji rozvrhla do dvou dnů. Vše stihlo krásně zaschnout. Zároveň tvorba klovatinou byla částečná motivace na další dodělání pomocí suchých pastelů. Zprvu se děti bály s klovatinou pracovat, protože se s ní nesetkávají často. Nakonec děti práce bavila. Protože je možné si vzít při práci více dětí, je činnost poměrně rychlejší. Děti dělají v podstatě jen náhodné čáry, a tudíž je pro ně činnost uvolňující. Velkým překvapením pro děti bylo, vymývání klovatiny, kdy klovatina z výkresu zmizela a zůstaly po ní jen bílé čáry. Díla se povedla opravdu všem. Když se klovatina vymyje, není ve výsledku poznat, že dílo vytvořilo dítě.

Hodnocení dětí:

K hodnocení pro svou zpětnou vazbu jsem zvolila pantomimické ztvárnění emocí. Se všemi dětmi jsme si zkusily všechny emoce – radost, smutek, nudu, zlost. Dále jsem děti namotivovala, aby pantomimicky ztvárnily emoci, která vystihuje pocit z této aktivity. Všechny jako vyjádřenou emoci z výtvarné hry zvolily radost. Skákaly, smály se a radovaly.

Metodické poznámky:

Je dobré dát dětem tenčí vlasový štětec. Mají tendenci na štětec tlačit a stopa klovatinou je pak příliš široká, nevynikne potom vzorování nebo různé jiné obrazce, které děti vytvářejí. Děti by neměly malovat nic určitého, ale čáry, které vytvoří zdobení. Poté při dodělávání díla pomocí suchých pastelů, je dobré vysvětlit dětem, jak s pastely pracovat. Většina dětí si s nimi nevěděla rady. Také je důležité dávat pozor, aby děti suché pastely nedrobily a zároveň nefoukaly do výkresu. Křída je pak opravdu všude. Při vymývání je třeba dětem trochu pomáhat a zejména kontrolovat, aby voda nebyla po celé umývárně. Menším dětem je třeba více pomáhat. Práci s klovatinou zvládnou samy, ale práci se suchým pastelem a vymývání ne.

Fotodokumentace děl dětí:

Obr. 4 Velikonoční kraslice, dívka
5 let 4 měsíce (148 x 210)

4.4.5 Metodický list č. 5

Téma/Námět: Hrátky s holicí pěnou

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvoj hrubé a jemné motoriky, fantazie a tvořivosti. Seznámení dětí s vlastnostmi pěny na holení.

Výtvarný problém: Žáci hledají barevné harmonie, které odpovídají jejich představám.

Vztah k výtvarné kultuře: Děti se seznámí s Tess Gemelovou, která se zabývá mramorováním.

Technika: Mramorování

Časová dotace: 60 minut

Věk dětí: 4 – 7 let

Pomůcky: Tuš, pěna na holení, čtvrtka A4, špejle, jakoukoliv starou čtvrtku či karton, ubrus.

Motivace:

Zvolená motivace pro tuto práci byla pěna na holení, kterou jsme potřebovali později i k práci. Nejprve jsem připravila na zem igelit a poté vysvětlila dětem pravidla zkoumání vlastností pěny na holení. Poté jsme zkusili s dětmi do pěny foukat, chytit ji do dlaní, rozdělit ji, jestli létá aj... Dále jsem děti motivovala tím, že zkusíme pokus s pěnou, barvami a špejlí.

Postup:

- Na stoly dáme ubrusy a rozdělíme si děti do dvojic. Práci můžeme dělat se dvěma dvojicemi najednou.
- Rozdáme čtvrtky, tuš, špejle, kus kartonu a pěnu na holení.
- Děti po celé ploše kartonu nanasou pěnu na holení a lehce ji pomocným kartonem rozetřou tak, aby byl povrch vyhlazený.
- Do pěny na holení kápnou libovolnou barvu a špejlí jezdí v pěně různými směry.
- Poté přiloží čtvrtku a lehce přejedou rukou po celé ploše čtvrtky. Čtvrtku odendají a kusem kartonu z ní setřou zbytky pěny.
- Totéž mohou děti opakovat i s jinou barvou či mohou nakapat i více barev najednou.
- Musíme dávat pozor, aby se nesmíchalo příliš barvy a nevznikla nám nepoužitelná šedá barva.

Pedagogická reflexe:

Již v začátku aktivity jsme naplnili stanovený výchovně vzdělávací cíl, kdy jsme se dostatečně seznámili s pěnou na holení. Jak jsem předpokládala, některé děti se obávaly na pěnu sáhnout. Celkově činnost probíhala bez problémů. Děti občas potřebovaly mojí pomoc. Zejména při kapání tuše a při sundávání pěny. Myslím, že se činnost líbila z toho důvodu, že pro ně bylo každé vytvořené mramorování překvapením. Zároveň je zde zaručeno, že se ve většině případů mramorování povede, tudíž děti nejsou zklamány z výsledku. Zvolený počet dětí byl ideální. Mohla jsem se každému dítěti dostatečně věnovat a naplnit tak individuální přístup k dítěti.

Hodnocení dětí:

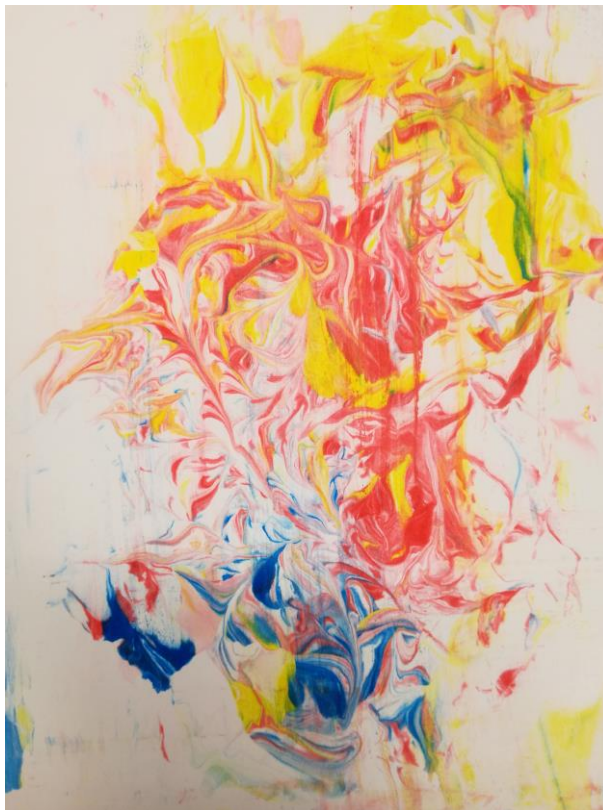
Jako hodnocení ze strany dětí jsem zvolila „stupnici“ se smajlíky. Každé dítě dostalo dřevěný kolíček. Vysvětlili jsme si společně, jaký smajlík vyjadřuje který pocit. Poté bylo na každém dítěti, aby připevnilo kolíček na stupnici tak, aby vystihoval jeho pocit z činnosti. Na konci jsme si všichni společně stupnici

prohlédly a s dětmi jsme si řekli jeden největší zážitek z této činnosti. Děti hodnotily činnost kladně, na stupnici byly kolíčky nejvýše u dobré nálady.

Metodické poznámky:

Je dobré děti koordinovat a pomáhat jim s naléváním tuše. Děti lehce tuš vylíjí, a to opakovaně. Je tedy snazší si zvolit nějaký táč, kde tuš nevyteče po celém stole. Je třeba dětem pomáhat s odstraňováním zbylé pěny ze čtvrtky. Pokud budou děti u stolečku stát, bude se jim činnost lépe vykonávat. Je možné, že bude mít čtvrtka tendenci se rolovat, můžeme jí po uschnutí zatížit knihami. Menším dětem je třeba více se věnovat a také doporučuji dát do dvojice starší dítě s mladším. Starší pak může mladšímu pomoci a činnost je pak snazší, než když musíte pomáhat dvěma malým dětem. Důležité je hlídat, aby děti nesmíchaly příliš barvy a nevznikla nepoužitelná šedá (špinavá) barva.

Fotodokumentace děl dětí:

Obr. 5 Mramorování, dívka
6 let 6 měsíců (210 x 297 mm)

4.4.6 Metodický list č. 6

Téma/Námět: Svět jako v bublině

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámit se s bublinami s tím, jak vznikají, jakou mají barvu. Naučit se správnému dýchání.

Výtvarný problém: Hra s bublinami – otisk bublin na čtvrtku. Rozmíst'ování bublin po celé ploše.

Vztah k výtvarné kultuře: Děti se seznámí s Edouardem Manetem a obrazem Chlapce vyfukujícího mýdlové bubliny.

Technika: Otisk

Časová dotace: cca 50 minut

Věk dětí: 4 – 7 let

Pomůcky: Několik bublifuků, potravinářské barvivo či tuš, čtvrtky A4, ubrus.

Motivace:

Jako motivace posloužil samotný bublifuk, kdy jsem vytvářela bubliny. S dětmi jsme si zahráli hru na „Bublinu.“ Ukážu dětem dílo Maneta a vysvětlím jim, proč jsem zvolila právě jeho. Zkoumali jsme jeho obraz, čím je zajímavý a jak souvisí s naším tématem. Řekli jsme si o tom, kdo to Edouard Manet byl a z jaké doby jeho výtvarné umění je. Zkusili foukat bubliny stejně jako chlapeček na obraze. Vyzkoušíme pokus s bublinami. Do každého z bublifuku nasypeme barvivo či nalijeme tuš a zkusili jsme pozorovat, zda se něco změnilo. Děti by měly vidět

změny v tom, že je bublifuk obarvený. Abychom lépe barvy viděli, pomůže nám bílá čtvrtka. Povídáme si o tom, jakou barvu bublina má. Nakonec zařadím dechové činnosti jako průpravu na foukání do bublifuku.

Postup:

- Nejprve si s dětmi zkusíme bubliny foukat tak, aby byly krásně velké a bylo jich co nejvíce.
- Na stoly dáme ubrusy. Je možno dát ubrus na zem a na zeď připevnit balicí papír s připevněnou čtvrtkou.
- Děti si k činnosti voláme po dvou a čtvrtku položíme na stůl či připevníme na balicí papír.
- Foukají do bublifuků tak, aby bubliny o čtvrtku praskly a vytvořily na ní obrys a kombinují různé barvy. Pomocí bublifuku plní celou plochu čtvrtky.
- Nakonec, když je plocha zcela zaplněná dáme vše uschnout.

Pedagogická reflexe:

Děti se seznámily s malířem Edouardem Manetem a s jeho dílem Chlapec vyfukující mýdlové bubliny a dozvěděly se o výtvarném umění v tehdejší době. Děti většinou používají bublifuk jako prostředek hry. Tudíž tuto výtvarnou činnost vnímaly jako hru a po celou dobu aktivity byly soustředěné a uvolněné. Poté co děti přišly na to, jak koordinovat svůj dech, zvládly činnost bez problémů. V tom jim také pomohla dechová průprava. Příště bych činnost volila tak, abychom mohli jít ven. Jistě bychom si celou činnost venku více užily. Takto jsem musela pořád dávat pozor, aby bublifuk nenakapal na zem.

Hodnocení dětí:

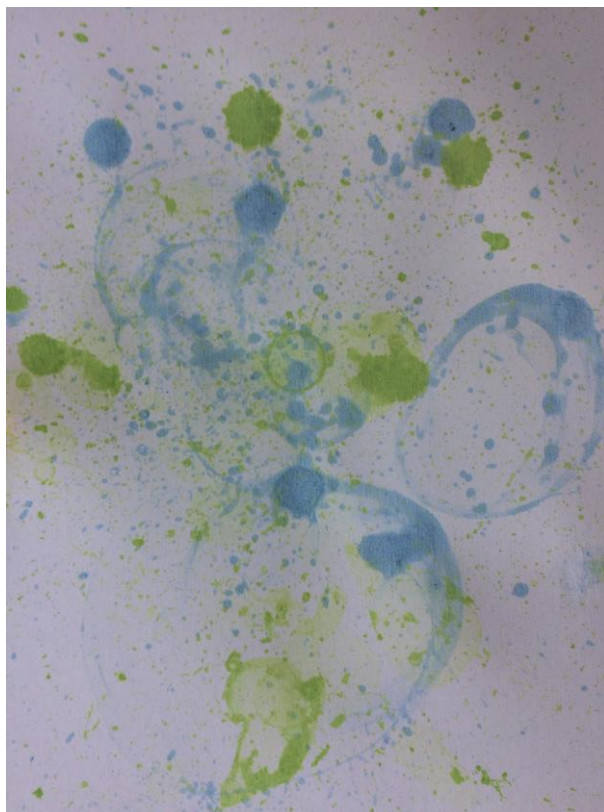
Tentokrát byla zpětná vazba od dětí jednoznačná. Byly nadšené. Hry s bublifukem pro ně byly zábavné. Všechny chtěly činnost opakovat. Přesto jsem se ptala na jejich názor, abych věděla co příště udělat jinak.

Postavili jsme se do kruhu okolo obrázků. Každé dítě mělo vybrat jeden obrázek a říct, co je na něm hezkého, co se mu líbí.

Metodické poznámky:

Je třeba být dětem nápomocna a koordinovat jejich práci s bublifukem. Při tvoření u stolu se stalo, že si děti při foukání obrázky pokapaly bublifukem (viz obr. 6). Je lepší si dát na zem ubrus a lepící hmotou přilepit balicí papír na zeď. Poté na balicí papír přilepit čtvrtku a foukat bubliny ve stoje směrem na balicí papír. Pokud je možno činnost realizovat venku, jistě je lepší zvolit spíše tuto možnost. Děti venku mohou bubliny foukat libovolně a nemusíte mít strach, že budou barevné bubliny nakapané na zemi. Pro některé děti je foukání do bublifuku těžké, protože nemohou přijít na správnou techniku. Proto je lepší zařadit do motivace dechová cvičení.

Fotodokumentace děl dětí:

Obr. 6 Bubliny, chlapec
4 roky 3 měsíce (210 x 297 mm)

4.4.7 Metodický list č. 7

Téma/Námět: Koulelo se koulelo

Výchovně vzdělávací cíl: Udržet pozornost dětí při činnosti. Seznámit děti s vlastnostmi skleněných kuliček.

Výtvarný problém: Hra s kuličkami a směrem. Vést kuličku tak, aby zanechala stopu.

Vztah k výtvarné kultuře: S dětmi si představíme sklárnu Cryslatex v Novém Boru

Technika: Akční malba

Časová dotace: 60 minut

Věk dětí: 4 – 7 let

Pomůcky: Štětec, ubrus, čtvrtka, krabice od bot (pokud možno s víkem), barevné tuše, skleněné kuličky – čím více kuliček tím lépe.

Motivace:

Dětem jsme do školky přinesla ukázat skleněnou květinu a skleněné kuličky. Vysvětlila jsem dětem, že ten kdo vyrábí tyto skleněné věci je sklář. Řekli jsme si, kde můžeme takovou sklárnu najít a co vše se dá ze skla vyrobit. Představila jsem dětem sklárnu, která se nachází v našem blízkém okolí. Dále jsem se dětí zeptala, zda by nevěděly, co vše by se dalo dělat se skleněnými kuličkami. Poznávali jsme jejich vlastnosti. S dětmi jsme došli k závěru, že se kuličky „kutálejí“. Následně jsme pozorovali, jak pomocí tuše nechává kulička stopu na papíře.

Následně budeme pracovat s více kuličkami a zkusíme tak vytvořit pomocí kuliček vlastní obraz.

Postup:

- Do krabice od bot vložíme bílou čtvrtku.
  - Necháme děti, aby pomocí štětce nakapaly tuš jedné barvy na čtvrtku.
  - Zavřeme krabici a děti s krabicí pohybují různě do všech stran.
  - Po otevření krabice opakujeme postup s jinými barvami, dokud nebude celá plocha zaplněná.
- * Na čtvrtce nesmí být hodně tuše a děti ji nesmí kapat na jedno místo, jinak se tuš rozpíje a barvy se spojí. Poté zůstanou jen barevné skvrny.

Pedagogická reflexe:

Při motivaci jsme se seznámili s vlastnostmi skleněných kuliček, které jsme postupně zkoumali. Dále jsme se seznámili s místem, kde mohou takové kuličky vzniknout. Pokud bych chtěla tuto techniku dělat příště i s menšími dětmi jistě bych zvolila opět individuální formu. Je třeba hlídat, jak děti tuš kapou, a také je důležité každému dítěti důkladně vysvětlit postup. Při válení kuliček jsem zjistila, že je potřeba, aby byla krabice zavřená. Malé děti ještě příliš neovládají hrubou motoriku a kuličky z krabice vypadávaly. Děti pracovaly s celou plochou. Také bych pro příště zvolila větší časovou dotaci, děti práce bavila a byla škoda, že jsme nemohli práci opakovat. S některými dětmi jsem tuto práci prováděla venku. Bohužel se tyto práce tolik nepovedly, protože tuš rychle zasychala a dětem nešla rozválet.

Ze strany dětí:

Abych získala hodnocení ze strany dětí, stoupli jsme si všichni do kruhu. Řekli jsme si, jak vypadá šťastný obličej, jak vypadá smutný obličej. Pracovali jsme tedy s mimikou. Poté všechny děti zavřely oči a na znamení ukázaly svůj obličej po dnešní výtvarné hře. Hodnocení byla kladná. Děti se usmívaly a také byly

zvědavé, jak hodnotily ostatní. Po mém souhlasu otevřely oči a mohly si prohlédnout obličej.

Metodické poznámky:

Je dobré dělat tuto činnost u stolů a děti si postupně volat. Je potřeba na děti dohlížet. Některé menší děti nezvládají kapat tuš nebo jí nakapou moc. Vhodné je si tuš postavit do nějaké nádoby, několikrát se mi stalo, že děti tuš převrhly. Je možno víko z krabice sundat, aby děti mohly kuličky pozorovat. Toto jsem volila spíše se staršími dětmi a s dětmi zručnějšími. Pokud děti nemají cit a s krabicí moc házejí, kuličky vypadnou. Kuličky by se měly během práce mýt. Jsou na nich nánosy barev a ty se poté odchlupují. Také není vhodné dělat tuto práci venku. Tuš rychle zasychá a poté nelze s kuličkami rozválet.

Fotodokumentace děl dětí:

Obr. 7 Stopa skleněných kuliček, dívka
6 let 11 měsíců (210 x 297 mm)

4.5 Prezentace děl dětí

Díla dětí jsem prezentovala vždy po činnosti. Společně jsme si je zhodnotili a řekli, co se nám na nich líbí. Jako způsob prezentace jsem volila nástěnnou výstavu, která byla k vidění vždy v šatně mateřské školy. Zde měli možnost vidět díla rodiče, prarodiče a další příchozí. Děti měly největší radost z toho, že mohly ukázat díla svým blízkým. Byly na sebe pyšné a všechny obrázky si pokaždé znovu prohlížely. Myslím, že je vnímaly úplně jinak, než když je viděly na stole. Umístění na nástěnku dalo dílům zcela jiný rozměr a působení. Celá prezentace trvala čtyři týdny, přičemž jsem se snažila, aby byla vždy vystavena všechna díla. Při takovém počtu dětí se to ne vždy povedlo, tudíž jsem vyřešila situaci výstavou zbylých obrázků ve třídě. Při této příležitosti jsem měla možnost vidět i reakce rodičů, které byly kladné.

4.6 Závěr praktické části

Všechny výše zvolené techniky, které jsem vyzkoušela v praxi lze hodnotit jako vhodně zvolené a velmi zajímavé. Usuzuji tak z veškerých hodnocení a zpětných vazeb, které jsem dostávala nejen od dětí, ale i od rodičů či pracovníků mateřské školy. Děti projevovaly o výtvarné hře zájem a byly velmi aktivní. Ke každé činnosti jsem zvolila motivaci, která byla vždy dostatečná. To jsem si ověřila následně při činnosti, kdy byly děti namotivovány aktivitu splnit a nebylo třeba je dále motivovat v průběhu činnosti. Samotná výtvarná hra pro ně byla motivací a kouzlo, které při ní vznikalo, je pohánělo. Vždy se zapojily všechny děti. Při aktivitách se naplňovaly různé stanovené cíle a objevovaly se souvislosti s výtvarným uměním, které jsem se snažila dětem přiblížit. Bylo vidět, že děti mají z činnosti velmi intenzivní prožitek. Výtvarné hry nejsou náročné na přípravu ani časově náročné a zvládly je opravdu všechny děti ve věku 4-7 let. Jediné, co bych na celé realizaci změnila je časový rozsah, který byl čtyři týdny. Z toho důvodu jsem nemohla ponechat díla dětí vystavené déle. Myslím, že kdybych měla možnost vystavit díla dětí ze všech sedmi zvolených technik najednou, bylo by jejich působení na dítě i na ostatní zcela jiné.

5 Závěr

Záměrem mé bakalářské práce bylo naplnit několik stanovených cílů. Většina cílů se naplnila přímo při práci s dětmi, kdy jsem dětem přiblížila výtvarné hry a experiment. Děti si obohatily svou slovní zásobu v oblasti výtvarné výchovy, vyzkoušely si různé výtvarné aktivity a seznámily se s novými materiály a postupy. Zařazování výtvarných her a experimentů do činností v MŠ považují spíše za dlouhodobý cíl, tudíž nemohu zhodnotit jeho naplnění. Učitelé se postupně s výtvarnými aktivitami seznamují a učí se je používat. Při vyhodnocování dotazníkového šetření jsem zjistila, že povědomí o experimentu a hře ve výtvarné výchově pedagogové mají a snaží se zařazovat tyto činnosti mezi nabízené aktivity. Většinou se však jedná o jedince s dlouholetou praxí v oboru, kteří se nebojí experimentovat. Na základě výsledného zhodnocení dotazníku jsem vytvořila inspirativní metodiku pro pedagogy předškolního vzdělávání, jejichž obsahem jsou výtvarné hry a práce s nimi.

Mimo jiné jsem se při zpracovávání práce seznámila s velmi zajímavými publikacemi a odbornou literaturou, která souvisí s tématem mé bakalářské práce. Rozšířila jsem si slovník odborných pojmů a získala nové názory na určité věci. Zároveň jsem se také ztotožnila s výroky některých autorů.

Po dobu čtyř týdnů jsem měla možnost sledovat výtvarné počínání dětí a jejich rozvoj v těchto činnostech. Myslím si, že pro většinu dětí je při těchto činnostech velkým problémem jejich motorika, která u některých věkových kategorií není vyvinuta tak, jak by měla být pro zvládnutí určitých nejen výtvarných, ale i pohybových činností. Dovoluji si zde podotknout, že u žádného dítěte se nejedná o opožděný vývoj. Problematika s motorikou je ovlivněna dnešní dobou, kdy ji děti při svých zejména volnočasových aktivitách využívají jen minimálně. Většina dětí se pyšní tím, že hrají hry na tabletu, kde jde veškerá jemná motorika stranou. Jako jednu z příčin můžeme považovat málo podnětu pro rozvoj motoriky dětí. Proto doufám, že budou učitelé více pracovat s výtvarnou hrou a experimentem.

6 Seznam použité literatury

- [1] BEČVÁŘOVÁ, Ivana. *Výtvarná dramatika v pedagogické praxi: netradiční činnosti pro předškolní a školní věk*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0906-5.
- [2] CIKÁNOVÁ, Karla. *Malujte si s námi*. Praha: Aventinum, 1993. ISBN 80-7151-468-3.
- [3] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- [4] LOWENFELD, Viktor. *Creative and mental growth*. 4.ed. London: Macmillan, 1964. Přeložil Evžen LINAJ.
- [5] NĚMEC, Jiří. *S hrou na cestě za tvořivostí: poznámky k rozvoji tvořivosti žáků*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-014-X.
- [6] ROESELVÁ, Věra. *Námět ve výtvarné výchově*. Ilustroval Robert. JEŽDÍK. Praha: Sarah, c1995. ISBN 80-902267-4-4.
- [7] ROCHOVSKÁ, Ivana a Dagmar KRUPOVÁ. *Umělci v mateřské škole: aktivity zaměřené na interpretaci výtvarného umění*. Přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1120-4.
- [8] SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Helena HAZUKOVÁ. *Výtvarné čarování: (artefiletika pro předškoláky a mladší školáky)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000. ISBN 80-7290-016-1.
- [9] SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9.
- [10] UŽDIL, Jaromír a Dagmar RAZÁKOVÁ. *Metodika výtvarné výchovy na mateřské škole: učební text pro 3. ročník pedagogických škol pro vzdělání učitelek mateřských škol*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961. Učebnice pro pedagogické školy.
- [11] UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychologický život dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

[12] UŽDIL, Jaromír. *Výtvarná výchova v předškolním věku: učebnice pro obor 76-40-6*. Praha: SPN, 1980. Učebnice pro střední školy.

[13] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

[14] VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti: [hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let]*. Vyd.1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-583-0.

[15] ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Praha: Portál, 2001. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-544-X.

7 Seznam použitých internetových zdrojů

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, MPSV: *Dětské skupiny* [online]. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.dsmpsv.cz/index.php/k-cemu-slouzi-ds/>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, MŠMT: *Termín zápisů do 1. ročníků základních škol pro školní rok 2017/2018* [online]. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/terminy-zapisu-do-1-rocniku-zakladnich-skol-pro-skolni-rok>

8 Zkratky a symboly

MŠ	Mateřská škola
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

9 Seznám obrázků

Obrázek 1: Mráz

Obrázek 2: Olympijské kruhy

Obrázek 3: Jaro

Obrázek 4: Velikonoční kraslice

Obrázek 5: Mramorování

Obrázek 6: Bubliny

Obrázek 7: Stopa skleněných kuliček

10 Seznam příloh

Příloha 1: Ukázka vyplněného dotazníku 1

Příloha 2: Ukázka vyplněného dotazníku 2

Příloha 3: Ukázka vyplněného dotazníku 3

Příloha 4: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 1

Příloha 5: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 2

Příloha 6: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 3

Příloha 7: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 4

Příloha 8: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 5

Příloha 9: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 6

Příloha 10: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 7

Příloha 11: Ukázka závěrečného hodnocení k metodickému listu č. 1

Příloha 12: Ukázka závěrečného hodnocení k metodickému listu č. 2

Ukázka závěrečného hodnocení k metodickému listu č. 5

Příloha 1: Ukázka vyplněného dotazníku 1

Vážení pedagogové,

jsem studentkou třetího ročníku Technické univerzity v Liberci oboru Učitelství pro mateřské školy. Ráda bych vás touto cestou požádala o vyplnění mého dotazníku. Tento dotazník bude sloužit jako klíč ke zpracování mé bakalářské práce. Mnohokrát vám děkuji za váš věnovaný čas.

Tereza Paďourová

1. Kolik let praxe máte v mateřské škole? 25

2. Kde vyhledáváte inspiraci pro práci ve výtvarné výchově?

- Inspiraci vyhledávám na internetových stránkách. ✓
- Inspiraci vyhledávám v knihách a časopisech. ✓
- Jiné: v ruky

3. Setkali jste se již s nějakou z těchto alternativních výtvarných technik? Označte danou/dané techniky.

- Mramorování do holící pěny
- Práce s potravinářskou fólií
- Přenášení barevné stopy pomocí skleněných kuliček
- Tisk z hloubky – vyrývání do polystyrenových destiček
- Kreslení solí a následné vpíjení barvy do solné kresby ANO
- Vymývání klovatiny ANO
- Práce s bublifukem a potravinářským barvivem

4. Použili jste někdy jakoukoli alternativní výtvarnou techniku, pokud ano jakou/jaké?

ANO VOŠKOUKA + BLETOL. BARVA

NE BARVENÉ TUŽE + VODA, KLOVATINA

5. Máte obavy z používání některých alternativních technik? Např.: mramorování do holící pěny, savování... NE

- Ano, alternativní techniky nepoužívám kvůli bezpečnosti dětí.
- Ano, přesto se snažím dětem alternativní techniky nabízet.
- NE

6. Jak často obměňujete své výtvarné aktivity vzhledem k různým tématům a k ročnímu období?

- VZHLEDEM K TÉMATŮM
- Snažím se každé téma nabídnout dětem jiné výtvarné techniky a aktivity. ✓
  - Ke každému tématu jsou připravené výtvarné techniky a aktivity a ty opakuji.

7. Uvítali byste do své praxe sborník metodických listů alternativních technik VV?

- ANO ✓
- NE
- Něco podobného již vlastním. ✓

Příloha 2: Ukázka vyplněného dotazníku 2

Vážení pedagogové,

jsm studentkou třetího ročníku Technické univerzity v Liberci oboru Učitelství pro mateřské školy. Ráda bych vás touto cestou požádala o vyplnění mého dotazníku. Tento dotazník bude sloužit jako klíč ke zpracování mé bakalářské práce. Mnohokrát vám děkuji za váš věnovaný čas.

Tereza Paďourová

1. Kolik let praxe máte v mateřské škole? _____

16

2. Kde vyhledáváte inspiraci pro práci ve výtvarné výchově?

Inspiraci vyhledávám na internetových stránkách.

• Inspiraci vyhledávám v knihách a časopisech.

• Jiné: _____

3. Setkali jste se již s nějakou z těchto alternativních výtvarných technik? Označte danou/dané techniky.

• Mramorování do holící pěny

• Práce s potravinářskou fólií

• Přenášení barevné stopy pomocí skleněných kuliček

• Tisk z hloubky – vyrývání do polystyrenových destiček

Kreslení solí a následné vpíjení barvy do solné kresby

Vymývání klovatiny

• Práce s bublifukem a potravinářským barvivem

4. Použili jste někdy jakoukoli alternativní výtvarnou techniku, pokud ano jakou/jaké?

ANO

VPÍJENÍ BARVY DO SOLNÉ KRESBY

NE

5. Máte obavy z používání některých alternativních technik? Např.: mramorování do holící pěny, savování...

• Ano, alternativní techniky nepoužívám kvůli bezpečnosti dětí.

• Ano, přesto se snažím dětem alternativní techniky nabízet.

NE

6. Jak často obměňujete své výtvarné aktivity vzhledem k různým tématům a k ročnímu období?

Snažím se každé téma nabídnout dětem jiné výtvarné techniky a aktivity.

• Ke každému tématu jsou připravené výtvarné techniky a aktivity a ty opakuji.

7. Uvítali byste do své praxe sborník metodických listů alternativních technik VV?

ANO

• NE

• Něco podobného již vlastním.

Příloha 3: Ukázka vyplněného dotazníku 3

Vážení pedagogové,

jsm studentkou třetího ročníku Technické univerzity v Liberci oboru Učitelství pro mateřské školy. Ráda bych vás touto cestou požádala o vyplnění mého dotazníku. Tento dotazník bude sloužit jako klíč ke zpracování mé bakalářské práce. Mnohokrát vám děkuji za váš věnovaný čas.

Tereza Paďourová

1. Kolik let praxe máte v mateřské škole? 38

2. Kde vyhledáváte inspiraci pro práci ve výtvarné výchově?

- Inspiraci vyhledávám na internetových stránkách.
- Inspiraci vyhledávám v knihách a časopisech.
- Jiné: _____

3. Setkali jste se již s nějakou z těchto alternativních výtvarných technik? Označte danou/dané techniky.

- Mramorování do holicí pěny
- Práce s potravinářskou fólií
- Přenášení barevné stopy pomocí skleněných kuliček
- Tisk z hloubky – vyrývání do polystyrenových destiček
- Kreslení solí a následné vpíjení barvy do solné kresby
- Vymývání klovatiny
- Práce s bublifukem a potravinářským barvivem

4. Použili jste někdy jakoukoli alternativní výtvarnou techniku, pokud ano jakou/jaké?

- ANO práce s bublifukem, solí, klovatinou
 NE vyrývání do fólie

5. Máte obavy z používání některých alternativních technik? Např.: mramorování do holicí pěny, savování...

- Ano, alternativní techniky nepoužívám kvůli bezpečnosti dětí.
- Ano, přesto se snažím dětem alternativní techniky nabízet.
- NE

6. Jak často obměňujete své výtvarné aktivity vzhledem k různým tématům a k ročnímu období?

- Snažím se každé téma nabídnout dětem jiné výtvarné techniky a aktivity.
- Ke každému tématu jsou připravené výtvarné techniky a aktivity a ty opakuji.

7. Uvítali byste do své praxe sborník metodických listů alternativních technik VV?

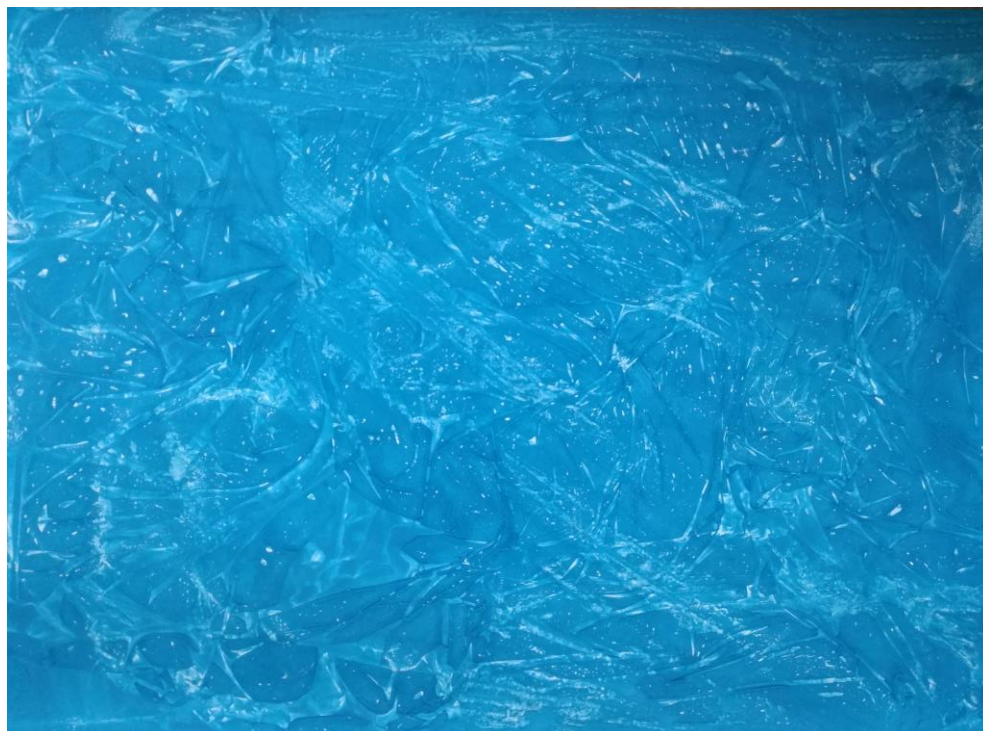
- ANO
- NE
- Něco podobného již vlastním.

Příloha 4: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 1

Mráz na oknech

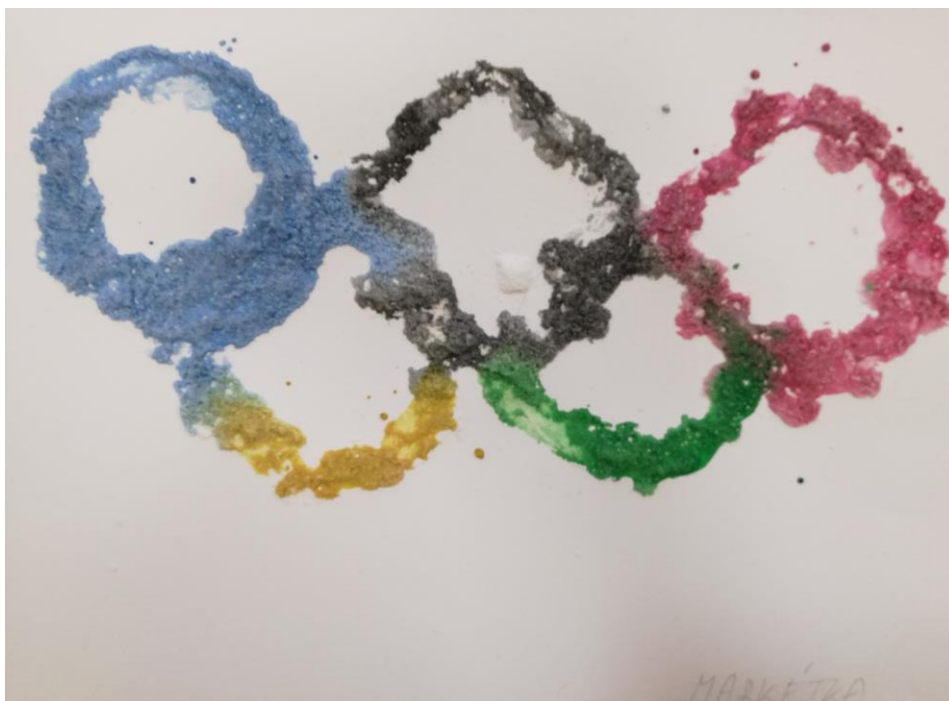
Obr. 8, dívka 4 let 6 měsíců (210 x 297 mm)

Obr. 9, dívka 5 let 4 měsíce(210 x 297 mm)

Příloha 5: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 2

Olympijské kruhy

Obr. 10, dívka 5 let 8 měsíců (210 x 297 mm)

Dům – volná práce dětí

Obr. 11, chlapec 6 let 3 měsíců (210 x 297 mm)

Příloha 6: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 3

Jaro

Obr. 12, chlapec 6 let 8 měsíců (210 x 297 mm)

Obr. 13, chlapec 6 let 12 měsíců (210 x 297 mm)

Příloha 7: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 4

Velikonoční kraslice

Obr. 14, chlapec 6 let 2 měsíce(148 x 210 mm)

Příloha 8: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 5

Mramorování

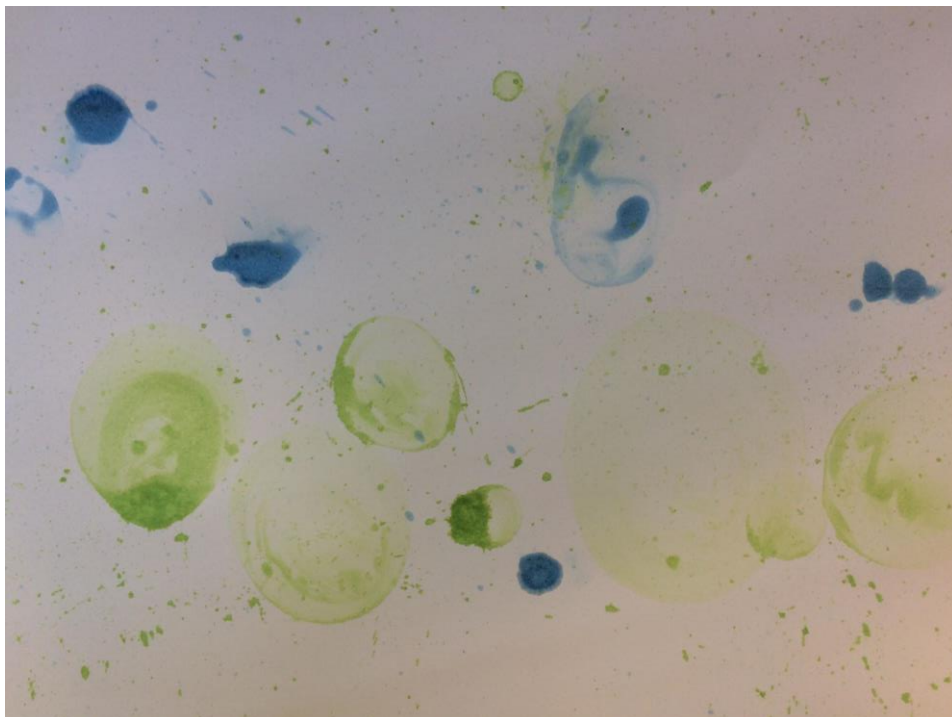
Obr. 15, dívka 6 let 9 měsíců (210 x 297 mm)

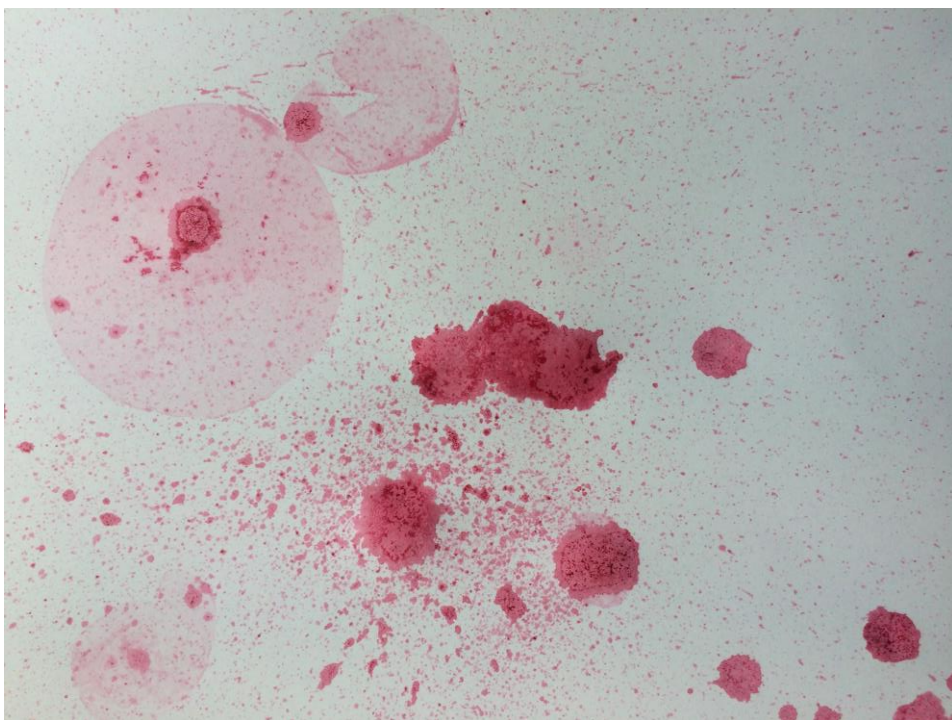
Obr. 16, chlapec 5 let 2 měsíce(210 x 297 mm)

Příloha 9: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 6

Bubliny

Obr. 17, chlapec 5 let 4 měsíce(210 x 297 mm)

Obr. 18, dívka 4 roky 2 měsíce(210 x 297 mm)

Příloha 10: Fotodokumentace děl dětí k metodickému listu č. 7

Stopa skleněných kuliček

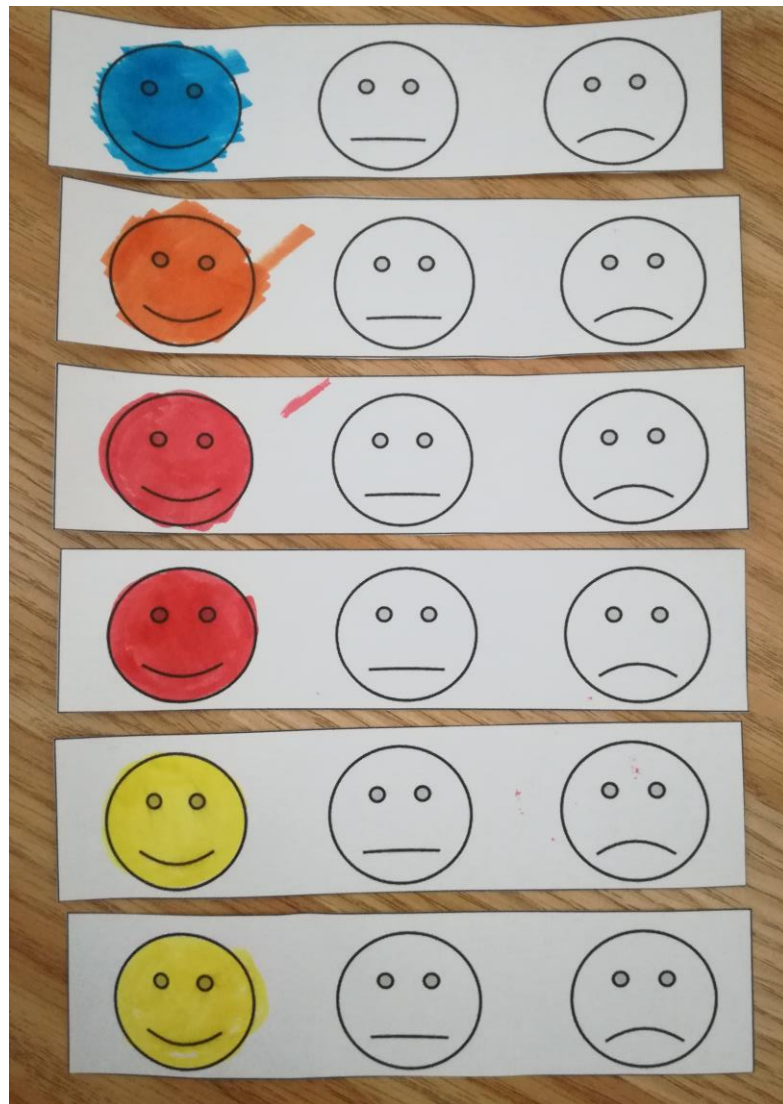
Obr. 19, dívka 4 roky 4 měsíce(210 x 297 mm)

Obr. 20, chlapec 5 let 1 měsíc(210 x 297 mm)

Příloha 11: Ukázka závěrečného hodnocení k metodickému listu č. 1

Příloha 12:

Ukázka závěrečného hodnocení k metodickému listu č. 2

Ukázka závěrečného hodnocení k metodickému listu č. 5

